

LABURPEN EXEKUTIBOA

**2030eko Garapen Jasangarriko
Estrategiaren 2022ko Aurrerapen Txostena**

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE DERECHOS SOCIALES
Y AGENDA 2030

SECRETARÍA DE ESTADO
PARA LA AGENDA 2030

AGENDA
2030

Publica:

Secretaría de Estado para la Agenda 2030 · Ministerio
de Derechos Sociales y Agenda 2030

Diseño y maquetación:

Editorial MIC

LABURPEN EXEKUTIBOA

2030eko Garapen Jasangarriko Estrategiaren 2022ko Aurrerapen Txostena

SARRERA

Joan den irailaren 25ean, zazpi urte bete ziren Nazio Batuen Batzar Nagusiak Garapen Jasangarrirako Agenda 2030 onartu zuenetik, eta, ordutik, arlo askotan lortu dira aurrerapen esanguratsuak ibilbide-orri partekatu horrek 2015ean finkatu zituen helburu handiei heltzeko, hala nola pobrezia desagerraraztea, desberdinkeria modu guztietan murriztea, ekoizpen eredu jasangarrirako trantsizioa egitea edo klima krisia geldiaraztea, horietako batzuk aipatzearen.

Hala ere, bizi ditugun garaien konplexutasunak, COVID-19aren osasun krisiaren agerpenak edo, oraintsua go, 2022ko otsailean Errusiak Ukraina inbaditu izanak markatuta, nazioartean oso pozgarria ez den egoera batera eraman gaitu, Nazio Batuen txostenek islatzen dutenez. Horrela, pobrezia eta desberdinkeria globalaren aurkako borrokan atzerakada esanguratsua ikusi dugu, desberdinkeria gora egin baitu herrialdeen artean eta Estatu askoren mugen barruan, eta lurralde aberatsenen eta pobreenen arteko diru sarren arrakala handitu egin da belaunaldi batean lehen aldiz, eta lan pobrezia tasa lehen aldiz hazi da bi hamarkadan. Gainera, pandemiak agerian utzi du zerbitzu publikoen ahultasuna herrialde askotan, eta, aldi berean, datuek erakusten digute beharrezkoa dela azkarrago eta sakonago jardutea klima krisia zuzentzearen; izan ere, energiari lotutako CO₂-aren sorrera, adibidez, % 6 handitu zen 2021ean, inoizko mailarik altuenera iristeraino.

Urte batzuk lehenago askoz lausoagoak ziren mehatxuak zehazteak, hala nola klima krisia, eta duela zazpi urte inolako aurreikuspenen parte ez ziren gertakari disruptiboak agertzeak, larritasunera, ziurgabetasunera eta, azkenik, ezkortasunera jotzen duen gizarte giroa sor dezakete. Horren erakusgarri da depresioa edo antsietatea areagotu egin direla, bereziki gazteen eta emakumeen artean. Hain zuzen ere, azken kolektibo horrek, munduko biztanleriaren erdia baino gehiago ordezkatzeko duenak, desberdinkeria jasaten jarraitzen du bereziki, eta oraindik bide luzea du egiteko eskubide eta askatasunen erabateko berdintasuna lortu arte.

Europako testuinguruan, nahiz eta Ukrainako gerrak sortutako ezegonkortasunak Agenda 2030en xedeak betetzea lortzeko funtsezko elementuei eragiten dien, adierazleek aurrerapen nabarmenak islatzen dituzte Garapen Jasangarriko Helburuak lortzeko bidean, batez ere erakundeen sendotasunarekin, pobrezia eta bazterkeriaren murrizketarekin, energia garbien erabilerarekin edo berrikuntzarekin eta azpiegituren eraldatzearekin zerikusia duten helburuetan. Nabarmenezkoa da, halaber, GJHen bilakaeraren azterketa Europako Seihilekoaren esparruan urtero sortzen diren Estatu kideentzako gomendio espezifikotan txertatzeko erabakia. Horrela, Agenda 2030 Europar Batasunaren esparruan politikak koordinatzeko ariketaren zati gisa integratzen da.

Espainiaren kasuan, gure herrialdeak erreferente izan nahi du Garapen Jasangarriko Helburuak betetzeari eta Agenda 2030 ezartzeari dagokienez. Izan ere, egungo koalizio gobernuak eratu zenetik, mugari batzuk

osatu dira, hedapena bizkortzea ahalbidetu dutenak eta ibilbide orri horrekiko eta kontuak ematearekiko konpromisoa erakusten dutenak. Horri dagokionez, aipatzekoa da 2021eko ekainean 2030erako Garapen Jasangarrirako Estrategia onartu izana; Espainiak Agenda 2030 betetzeko duen konpromisoa sakontzen duen dokumentu bat da, Garapen Jasangarrirako Helburuak zortzi herrialde erronka handitan islatzen ditu, eta horiei arrakastaz heltzeko aukera eman diezaguketen politika publikoak finkatzen ditu, 2030ean izan nahi dugun herrialdea lortzea ahalbidetzen duten egitura eraldaketa handiak bideratuta.

2022ko Aurrerapen Txostena lehena da 2030eko Garapen Jasangarrirako Estrategia onartu ondoren, eta azterketa konpromisoen esparruan egiten den lehen aldia da. Dokumentuak jarraipena ematen dio 2019. urteaz geroztik egiten ari den ebaluazio eta hobekuntza lan jasangarriari, Nazio Batuen eta Espainiako herritarren aurrean azken aldian lortutako lorpenen berri emanez eta antzemandako erronkak gainditzeko ekintza ikastaroak planteatuz, konpromiso berriekin egiteke dauden eraldaketak bizkortzeko eta Garapen Jasangarrirako Helburuak betetzea lortzen laguntzeko. Dokumentu horrek, azken batean, agerian uzten du, testuinguru global konplexu batean, gure herrialdeak rol nabarmena izan dezakeela —eta asmo hori izan behar duela— egiteke dauden erronkei aurre egiteko behar diren eraldaketetan, eta beharrezkoa dela 2030eko Garapen Jasangarrirako Estrategiak konprometitzen dituen garapen jasangarriaren politika azeleratzaileak eta jarduteko lehentasunak bultzatzen jarraitzea, bai eta administrazio publiko eta gizarte zibileko eragile guztiekiko elkarlaneko gobernantza indartzen jarraitzea ere, maila anitzeko ikuspegi batetik, eta, azkenik, mundu osoan gizarte bidezkoagoak, jasangarriagoak eta demokratikoagoak eraikitzea.

Agenda 2030en onarpenak ireki zuen aldiaren erdialdera iritsi garelarik, 2030erako gure herriaren ahaleginak horretara jartzeko gai izan behar dugu. Ahalegin horiek gizarte osoaren eta eragile politiko guztien baterako lana ekarri behar dute. Espainia urte hauetan erreferente bihurtu da, Agenda 2030ekin koherenteak diren politikak betetzeari eta ezartzeari dagokionez. Ireki den bide hori urratzen jarraitu behar da, jasangarritasunari, desberdinkeriei eta bidegabekeriari dagokienez gaur egun dauden desorekak gaur egun eraldatzeak bakarrik ahalbidetuko baitu etorkizun duina gure ondorengo belaunaldientzat.

GARAPEN JASANGARRIKO ESTRATEGIAREN EZARPENEN AURRERAPENAK

2030erako Garapen Jasangarrirako Estrategiaren inplementazioan egindako aurrerapenen multzoa herrialdeko zortzi erronken eta horiei dagozkien garapen jasangarriaren politika azeleratzaileen inguruan egituratzen da, eta horietako bakoitzerako egoeraren diagnostiko orokor bat ematen da, eskura dauden datu eguneratuenetan oinarrituta eremu bakoitzerako definitutako adierazleetatik abiatuta. Jarraian, Estatuko Administrazio Orokorrak garatutako jarduera estrategikoenak sartu dira, eta horiei autonomia erkidegoetatik, hiri autonomoetatik eta toki erakundeetatik jasotako informazioa gehitu zaie. Azken horiek Udalerrien eta Probintzien Espainiako Federazioaren (FEMP) bidez ordezkaturik daude, eta beharrezkoa den lurralde ikuspegia ematen dute.

1 Herrialde Erronka

POBREZIA ETA DESBERDINKERIA DESAGERRARAZTEA.

1 herrialde erronkari buruzko egoera diagnostikoak adierazten du batez besteko urteko errentak ibilbide egonkorra edo hazkundekoa izan duela, eta ikusten da errentaren hazkunde garbi metatua izan dela 2015 eta 2021 artean, jarduera mota edozein dela ere; hots, hor sartuta daude erretiratuak, inaktiboak eta langabeak. Eta langabeen errenta gainerako taldeena baino areago ere handitu da. Gorakada hori hainbat gizarte talderen baldintza ekonomikoak hobetzeko politika publiko aktiboek bultzatu dute, hala nola Lanbide arteko Gutxieneko Soldataren (LGS) igoerak, pentsioen errebalorizazioak eta 2020an jarduera gelditzearen eta murriztearen ondorioak arintzera bideratutako beste batzuek, hala nola ERTEek.

Oro har, errenten hazkundearekin batera, desberdinkeria murriztu egin da. Horren ondorioz, Giniren koefizienteak (egotzitako alokairua duena) ere 2015-2020 aldian Espainian desberdinkeria murriztu izanaren berri eman du: 2020an, lehen aldiz, 30etik beherakoa izan zen, nahiz eta pandemiaren urtean 0,7 puntuko igoera izan den, eta, hala, 2015ean erregistratutakoaren azpitik geratu dira desberdinkeria mailak. Gainera, Eurostaten adierazleetan ageri denez, gizarte transferentziek (pentsioak barne) eragin dute desberdinkeria batez beste Giniren koefizienteko 15,8 puntu murriztea. Birbanaketa efektu horrek, 2020 eta 2021. urteetan, lagundu egin du pandemiak Espainian desberdinkeria gainean izandako eragina arintzen. Horren erakusgarri da Giniren koefizientea, gizarte transferentzien aurretik, % 6,8 handitu dela, eta transferentzien osteko adierazlea, berriz, erdia baino gutxiago igo dela (% 2,8).

Bestalde, 2015etik 2021era bitartean, pobrezia edo gizarte bazterketa jasateko arriskuan egoteko probabilitatea % 3,1 jaitsi da Espainian, nahiz eta jaitsiera hori EBko herrialde guztiek erregistratutakoa baino txikiagoa izan den (% 9,6). 2020tik aurrera, osasun krisiaren agerpenarekin, bide onak porrot egin du, eta emaitza oso desberdinak izan ditu gizarte taldeen arabera: emakumeak, EBtik kanpoko atzeritarrak eta adingaberen bat ardurapean duten guraso bakarrak (gehienak emakumeak) dira kaltetu nagusiak. Hala ere, 2020-2021 aldian pobrezia eta gizarte bazterketaren arriskua portzentajezko 0,8 puntu handitu zen arren, gabezia material eta sozial larria duten etxeko-unitateetan bizi direnen ehunekoa bi hamarren murriztu zen, % 8,3ra arte. Bestalde, haurren pobrezia edo gizarte bazterketako arrisku tasa biztanleria osoaren batez besteko tasa baino portzentajezko lau-bost puntu handiagoa da, eta 2021eko arrakala (% 5,6) 2015ekoaren antzekoa da. Egoera horrek erakusten du indartu egin behar direla desberdinkeria murrizteko estrategiak, hala nola LGSa EBk gomendatutako mailetan etengabe hobetzea eta adingabeak dituzten etxeko-unitateen gizarte babeseko mekanismoak indartzea.

Beste alde batetik, etxebizitzan gastu handia duten biztanleen ehunekoak behera egin du pixkanaka 2015-2020 aldian, eta joera horrek mesede egin die bi sexuei —nahiz eta genero arrakalak bere horretan dirauen—, bai eta adin tarte guztiei ere. Hala ere, oraindik ere gazteenak dira —eta, bereziki, 16 urtetik beherakoak eta 25-34 urte bitarteko— bizimodu independentea egiteko zailtasun handienak dituztenak, eta, beraz, oztopo gehien dituztenak. Errenta gutxi duen biztanleria ere nabarmentzen da gainerakoetatik. Lehen dezilak etxebizitzan gastu handia duen biztanleriaren % 50 baino gehiago hartzen du; eta % 11,2, berriz, hurrengo goragoko dezilak. Egoera horrek iradokitzen du alokairuko gizarte laguntzako etxebizitza nahikorik ez dagoela, etxebizitza eskubidea baliatzeko zailtasun handienak dituzten biztanleek etxebizitza izateko eskubidea errazago eskura dezaten.

Azken finean, azken urteetan ezarritako politika publikoak eta COVID-19aren pandemiak eragindako krisi sozial eta ekonomikoari aurre egiteko bideratutako neurriak funtsezkoak izan dira osasun krisiaren eragina arintzeko. 2019 eta 2020 artean, ia laurden bat handitu zen gastu publikoak BPGarekiko duen pisua krisiari aurre egiteko. Ahalegin horrek Espainia hirugarren postuan jarri zuen Europan, eta ia bikoiztu egin ditu EB-27k oro har eta EBn pisu ekonomiko handiena duten herrialdeek egindakoak. Hala eta guztiz ere, handia da

pandemiak sortutako goranzko joera iraultzeko eta Garapen Jasangarriko Estrategian ezarritako pobrezia arriskua murrizteko helburuak lortzearen erronka. Oraindik ere funtsezkoa da lan prekarietatea murrizteko, eskubide sozialak zabaltzeko, eta kolektiboen eta biztanle taldeen arteko aldeak murrizteko neurriak ezartzen jarraitzea, bai eta etxebizitza eta energia eskuratzeko aukera ziurtatzea ere. 1. herrialde erronka honen jardura lehentasunen neurri eta aurrerapenei dagokienez, «Trantsizio soziala. Aberastasuna birbanatzea eta eskubideak bermatzea» ardatza duen politika azeleratzailearen helburua da gizarte babeseko sistema indartzea, birbanatzeko gaitasuna hobetzea eta herritar guztiengana iritsiko dela bermatzea (bereziki, prekarietate eta kalteberatasun egoera handiengan dauden pertsona, gizarte talde eta kolektiboengana).

Hartara, aurrerapen horietako batek zerikusia du Pobreziaren eta Gizarte Bazterkeriaren aurkako Prebentzio eta Borrokarako 2019-2023 Estrategia Nazionala (2019-2023) garatzeko 2021eko Plan Operatiboa onartzearekin eta garatzearekin, eta gobernu ekintzaren esparru orokorra ezartzen du, herritarren gizarte premiei eta, bereziki, pobrezia eta bazterkeria egoeran dauden kolektibo kalteberei estaldura emateko, Gizarte Eskubideen Europako Zutabearen printzipioekin bat etorrira. Era berean, beste aurrerapauso batzuk eman dira, besteak beste, Bizitzeko Gutxieneko Diru sarrera hobetzea. Horren zenbatekoa % 15 handitu da, familia kalteberenak Ukrainako gerraren ondoriozko prezio gorakadatik babesteko eta, horrela, pobrezia arriskua murrizteko. Hain zuzen ere, konfigurazioaren eta estalduraren hobekuntzak Bizitzeko Gutxieneko Diru Sarrera ezartzen duen 2021eko abenduaren zoko 19/2021 Legea onartzearekin burutu dira.

Haur pobreziazi dagokionez, aurrerapenak honela egituratu dira: familia babesteko eta haur pobrezia zaintzeko programaren bidez, eta Espainian Haur Berme Europarra ezartzeko 2022- 2030 Estatuko Ekintza Planaren onarpenaren bidez. Azken plan hori hiru jardura ardatz estrategikoren inguruan egituratu da: haur pobrezia aurkako borroka eta haurren eta nerabeen gizarte babesa indartzea; gizarte eskubideak unibertsalizatzea, kalitatezko funtsezko zerbitzu irisgarri eta inklusiboak benetan eskuratuz eta horietaz gozatuz; eta lurralde ekitatea sustatzea, bai eta ingurune babesle, inklusibo, parekide eta parte hartzaileak ere. Familientzako gizarte babesari eta haur pobreziarako emandako arretari lotuta, Familien Legearen Aurreproiektua nabarmendu behar da, gizarte babesa eta familia egituren aniztasunaren aitorpen juridikoa bultzatzeko, familia bizi-kidetzako ereduak legez aitortzea ahalbidetuta eta guztiei ekitatea eta tratu berdintasuna bermatuta; hori guztia, familien babes sozial, juridiko eta ekonomikoa hobetzeaz gain, bereziki kalteberenak direnena.

Pobrezia arriskuaren eta gizarte bazterkeriaren aurrean egoera bereziki kalteberen dauden kolektiboetara arreta emateko konpromisoa honako hauek ere islatzen da: Ijito Herriaren Berdintasunerako, Inklusiorako eta

Partaidetzarako Estrategia Nazionala (2021- 2030), Desgaitasunari buruzko 2022-2030 Espainiako Estrategia (administrazio publiko guztiek desgaitasunen bat duten pertsonen eta haien familien giza eskubideak gauzatzeko ibilbide orri gisa sortua), eta Etxerik Gabeko Pertsonen Estrategia Nazional Integrala (garapen fasean) eguneratzea.

Etxebizitzaren esparruan, aipatzekoa da 2022ko otsailean onartu zela Etxebizitza Eskubidearen aldeko Lege Proiektua, gaur egun Parlamentuan izapidetzen ari dena, etxebizitzak bete behar duen funtzio soziala blindatzeko eta arrazoizko prezioko alokairuko etxebizitza babestuari bultzada berezia emateko asmoz. Era berean, nabarmentzekoak dira Gazte Alokairuko Bonuaren erregulazioa, 2022-2025eko etxebizitza eskuratzeko Estatuko Plana edo elektrizitatearen prezioen igoera geldiarazteko hartutako erabakiak, hala nola aldi baterako zerga beherapenak.

Kulturari dagokionez, Kultura eta Herritarrak Programa nabarmentzen da, eta, horren barruan, Kultura eta Landaguneak Azpiprograma, bai eta PRTRaren barruan sartuta dagoen hiriguneetako kultura eskaintza zabaltzeko eta dibertsifikatzeko laguntza plana edo Liburutegi Laborategiak proiektua ere.

Azkenik, erronka horri dagokionez, fiskalitateak funtsezko funtzioa betetzen du aberastasuna birbanatzeko eta desberdinkeria murrizteko tresna gisa. Arlo horretan aurrerapenak egin dira; horien artean, aipagarria da Finantza Transakzioen gaineko Zerga eta Zenbait Zerbitzu Digitalen gaineko Zerga sortu izana. Gainera, ingurumen fiskalitatean aurrera egiten ari da. Eta, iruzur fiskalaren aurkako prebentzioaren eta borrokaren arloan, nabarmentzekoa da 2021eko uztailaren gko 11/2021 Legea (iruzur fiskala prebenitzeko eta haren aurka borrokatzeko neurriei buruzkoa) onartu izana. Jarduketa horiek areagotu egin beharko dira Espainiako zerga sistemaren diru bilketako arrakala arintzearen, gure inguruko herrialdeekin alderatuta, eta irmo aurrera egitearen zerga sistema bidezkoago, progresiboago eta bidezkoago baterantz, eta, orobat, interes orokorreko politika publikoak sustatzearen, kalitatezko zerbitzu publikoak bermatzearen eta pobrezia murrizteko helburuak betetzearen.

Politika azeleratzaile horretan egindako aurrerapenen multzoa autonomia erkidegoek, hiri autonomoek eta toki erakundeek beren lurralde eremuetan ezarritako neurriekin osatzen da. Hala, autonomia erkidegoei dagokienez, aurrerapen gehienak kolektibo kalteberen (hala nola haurtzarora, nerabezarora, ijito biztanleria edo desgaitasunen bat duten pertsonak) gizarte babesa lortzeko arauak eta politika estrategikoak bultzatzeari lotuta daude, bai eta etxebizitzaren eremuan edo kultura eskaintza hobetu eta dibertsifikatzearekin ere. Tokian-tokian, gizarteratzeko eta laneratzeko eremu garrantzitsuetan (etxebizitza, enplegua, hezkuntza, garraioa edo gizarte babesa, besteak beste) kalteberenak diren kolektiboek ere zuzendu nahi dizkieten politikak jarri dituzte abian udal agintariak. Hori guztia, funtsean, bekak, laguntzak edo dirulaguntzak bezalako tresnen bidez artikulatuta dago.

2 Herrialde Erronka

KLIMA ETA INGURUMEN LARRIALDIARI AURRE EGITEA.

2. herrialde erronka. Espainia bereziki kaltebera da klima aldaketaren ondorioen aurrean, bai kokapen geografikoagatik, bai ezaugarri sozioekonomikoengatik. Estatuko Meteorologia Agentziak (AEMET, 2022) argitaratutako 2021eko Espainiako klimaren egoerari buruzko txostenean adierazten denez, laurogeiko hamarkadaz geroztik, hamarkada bakoitza aurrekoa baino beroagoa izan da. 2020tik 2022ra bitartean Neskatoak izandako gertakariak munduko batez besteko tenperaturen igoeraren murrizketa iragankorra ekarri badute ere, 2021. urtea oso beroa izan zen Espainian, 14,3 °C-ko batez besteko tenperaturekin, urteko batez besteko normala baino 0,5 °C altuagoa. Joera hori mantentzen da 2022an, AEMETen datuetan ageri denez uda hau izan baita beroena 1961az geroztik (urte horretan hasi zen egungo neurketa seriea).

CO₂ emisioak, 2020an, COVID-19 pandemiak ezarritako baldintzek markatutako testuinguruan, % -12,5eko murrizketa globala izan badute ere, % 5,1 igo dira 2021ean, aurreko urtearekin alderatuta. Hala ere, Espainiako emisio globalen maila % 0,5 murriztu zen 2021ean, 1990. urtearekin alderatuta; eta % 34,7, 2005. urtearekin alderatuta.

Energia berriztagarriaren ekoizpenak ere gora egin zuen, eta Espainian sorkuntza elektrikoaren % 46,7ra iritsi zen 2021ean. Halaber, hondakinen sorrerari buruzko azken datuak COVID-19aren pandemiaren aurreko ekitaldiekin bat dotoz, eta hondakin gehiago sortzeko joera eta bilketa berezia hobetzea aurreikusten dute, 2018an baino % 13,5 gehiago.

2. herrialde erronka honen jardura lehentasunen neurri eta aurrerapenei dagokienez, politika azeleratzaileak «Planetaren mugak errespetatzen dituen herrialde bat» du ardatz, eta helburutzat du trantsizio ekologiko bidezkoa eta inklusiboa bultzatzea, garapen soziala eta ekonomikoa planetaren muga biofisikoekin konbinatu ahal izateko, 2050erako ekonomia jasangarri, zirkular, justu eta klimatikoki neutro bateranzko trantsizioa eginda.

Neurri nagusietako bat izan da 2021eko maiatzaren 20ko 7/2021 Legean, Klima Aldaketari eta Trantsizio Energeti-

koari buruzkoan, aurreikusitako xedapenak garatzea. Lege horrek klima-aldaketaren eta trantsizio energetikoaren aurkako borroka ekintza politikoaren erdigunean kokatzeko arau esparrua ezartzen du. Lege hori, gainera, neurrien ezarpena artikulatzera bideratutako hainbat plangintza-tresnatan oinarritzen da, hala nola 2021-2030 Energia eta Klimaren Plan Nazional Integratua (PNIEC) (4. artikulua), 2050erako Epe Luzerako Deskarbonizazio Estrategia (5.2 artikulua), Klima Aldaketara Egokitzeko Plan Nazionala (PNACC), edo Bidezko Trantsizio Estrategia (27.1 artikulua). Azken horren bitartez, Bidezko Trantsizio hamahiru hitzarmen egin dira, instalazio termiko eta nuklearren itxierak eragindako eremuetan jarduera eta enplegua mantentzeko eta sortzeko.

Zeharkako ikuspegi batetik, aurrerapen hauek nabarmentzen dira: ingurumenari kalte nabarmenik ez eragiteko printzipioa aplikatzea (DNSH, ingelesezko siglengatik) Berreskuratze, Eraldaketa eta Erresilientzia Planarekin (PRTR) lotutako jardueretan, 2023ko Estatuko Aurrekontu Orokorrek trantsizio ekologikoarekin bat etortzeko txostena egitea, edo Jasangarritasunerako Ingurumen Hezkuntzarako 2021-2025 Ekintza Plana (PAEAS) garatzea.

Sistema elektrikoaren elektrifikazioaren eta deskarbonizazioaren esparruan, komeni da adieraztea Ministroen Kontseiluak Sistema Elektrikoaren Jasangarritasunerako Funtz Nazionala (FNSSE) sortzeko lege proiektua igorri zuela Gorte Nagusietara 2021eko ekainean, elektrizitatearen prezioaren igoerak saihestean eta sistemari ziurtasuna, jasangarritasuna eta oreka ematean oinarrituta, datozen urteetan egin beharreko inbertsioak mobilizatzeko. Era berean, aipatzekoa da 2021- 2026 Energia Elektrikoaren Garraio Sarea Garatzeko Plana onartu izana, baita energia arloan mugikortasun elektrikoa, autokontsumoa eta energia berriagarrien hedapena sustatzeko premiazko neurriak hartzen dituen 2021eko abenduaren 21eko 29/2021 Errege Lege Dekretua ere, eta Hidrogeno Berriztagarriaren Ibilbide Orria eta Biogasaren Bide Orria sortu izana.

Eraginkortasun energetikoan eta mugikortasun jasangarriaren arloan, Eraikuntzaren sektoreko Birgaitze Energetikorako epe luzerako Estrategia (ERESEE, 2020) edo Eraikinen Birgaitze Energetikorako Programa (PREE) hedatu dira, zeinaren bidez eraginkortasun energetikoa hobetzeko laguntzak ematen baitira. Orobat, nabarmentzekoa da 2021eko abenduan Mugikortasun Seguru, Jasangarri eta Konektatuaren 2030erako Estrategia onartu izana, datozen hamar urteetan garraioaren eta mugikortasunaren arloko jarduerak gidatuko dituen ibilbide orria izango dena, bai eta Mugikortasun Jasangarriaren Legearen Aurreproiektua ere.

Biodibertsitatea babeste aldera, 2022an aurreikusita dago Natura Ondarearen eta Biodibertsitatearen Plan Estrategikoa (PEPNB) eta Biodibertsitatearen eta Zientziaren Estrategia (EByC) onestea. Gainera, Basamortutzearen aurka Borrokatzeko Estrategia Nazionala (ENLD) onartu da. Estrategia horren bidez, 2008an argitaratutako Basamortutzearen aurkako Ekintza Nazionaleko Programa eguneratu da, eta aurrera egin da uraren zikloa digitalizatzeko PERTEa prestatzeko lanetan.

Azkenik, ekonomia zirkularrari dagokionez, nabarmentzekoa da 2022ko apirilaren 8ko 7/2022 Legea (ekonomia zirkular baterako hondakinei eta kutsatutako lurzoruei buruzkoa) onartu izana. Lege horren helburua da ingurumenaren eta giza osasunaren babesa bermatzea, hondakinen sorrera eta hondakinen sorreraren eta kudeaketaren aurkako inpaktuak prebenituz eta murriztuz. Hondakinen kudeaketaren araudian egindako aurrerapenekin jarraituz, aipagarri dira ontzien eta ontzi hondakinen errege dekretuaren proiektua eta Elikagaien Galerak eta Hondakinak Prebenitzeko Legearen proiektua.

Autonomia erkidegoen eta hiri autonomoen ekarpenari dagokionez, 2. herrialde erronka horrek lurralde mailan egin dituen aurrerapenek zerikusia dute klima aldaketari aurre egiteko eta trantsizio energetikoa bultzatzeko araugintza neurriekin eta neurri estrategikoekin; jarduera horiek ekonomia zirkularra sustatzeari, hondakinen kudeaketari, ingurumen ebaluazioari edo hiri agenda jasangarri bat ezartzeari lotutako beste jarduera batzuekin batera sartzen dira. Toki eremuan, udalerriek beren ahaleginak hiri plangintza jasangarriko neurriak bultzatzera bideratu dituzte nagusiki, bai eta energia eraginkortasunaren arlora edo dibulgazio planeko ingurumen sentsibilizazio, prestakuntzako eta kontzientziario kanpainak garatzera ere.

3 Herrialde Erronka

GENERO DESBERDINKERIAREN ARRAKALA IXTEA ETA DISKRIMINAZIOARI AMAIERA EMATEA.

3. herrialde erronka. Emakumeenganako diskriminazioa eta horren ondoriozko genero desberdinkeria eremu askotan islatzen da: fenomeno zeharkakoa dela eta horiek lantzea Agenda 2030 errealitate bihurtzeko premiazkoa dela adierazten duten eremu askotan. Lan merkatuan, langabezia tasa handiagoa da beti emakumeen artean; genero arrakala % 13,8 zen 2015ean, eta % 13,6 2020an. Emakumeen enplegu partzialak beheranzko joera du, eta portzentajezko puntu bateko aldea du 2015 eta 2020 urteen artean; eta aldi baterako kontratuzko soldatapekoak % 11,8 ziren 2020an gizonen artean, eta % 12 emakumeen artean. Bestalde, sektore guztietan, gizonen soldatak emakumeenak baino handiagoak dira, enplegu prekarioak eragin handiagoa baitu, ikusi dugunez. Horren ondorioz, lan arloko desberdinkeria horrek ondorio zuzenak ditu pentsioen eremuan.

Genero arrakala azaltzen duten arrazoen artean dago, batez ere, emakumeek zaintza lanetan hartzen duten gaitz handiagoa, eremu pertsonalean edo profesionalean, eta horrek zaildu egiten du emakumeek lanbide karrera baldintza berdinetan lortzea eta erabat garatzea, edo oso enplegu prekarietatuei aurre egitea. Era berean, Espainian guraso bakarreko familien buruak emakumeak dira nagusiki; eta oraindik ere desberdinkeria handia dago STEM (zientzia, teknologia, ingeniaritza, matematika) eremuan, gizonak gehiengoa baitira nabarmen.

Emakumeen aurkako indarkeriei dagokienez, sexu askatasunaren eta sexu ukigabetasunaren aurkako delituen salaketak gora egin du, eta azken urteotan genero indarkeriaren ondorioz hildakoen kopuruak behera egin badu ere, emakumeen eskubideak erabat bermatu nahi dituen gizarte batean oraindik ere ezin dira onartu.

Hala eta guztiz ere, Espainiak 73,7 puntuko puntuazioa lortu du Genero Berdintasunaren Europako Indizearen 2021eko txostenean, eta seigarren postura iritsi da. Datu horiek Europako batez bestekoa baino 5,7 puntu gorago jartzen gaituzte, baina agerian geratzen dira hobetzeko premia handia duten eremuak, batez ere lanaren, diruaren edo boterearen arloei lotutakoe-tan.

Hori dela eta, 3. herrialdeko erronkaren politika azeleratzaileak bizitza libreak eta

berdinak sustatu nahi ditu guztientzat, eta jarduteko lehentasun batzuk konprometitu nahi ditu, desberdinkeria hori sortzen duten egiturazko oztopoak desagerrarazteko, genero berdintasuna eta emakumeen ahalduntzea bultzatzeko.

Hala, lehenik eta behin, Emakumeen eta Gizonen arteko Berdintasun Eragingarriko 2022-2025 Plan Estrategikoa (PEIEMH) onartu izana nabarmendu behar da. Plan hori Gobernuaren tresna nagusia da emakumeen eta gizonen arteko berdintasuna lortzeko bidean aurrera egiteko abian jarri behar diren aldaketa instituzionalak eta sozialak bideratzeko. Horretarako, esku hartzeko lau ardatz nagusi hartzen ditu: gobernu ona; bizitzarako ekonomia, eta aberastasunaren banaketa bidezkoa; emakumeen aurkako indarkeria matxistarik gabeko bizitzak bermatzea; eta emakumeentzako eskubide eraginkorrak dituen herrialde bat. Politika azeleratzaile horretan PEIEMHri atxikitako konpromisoetako bat da Estatuko Aurrekontu Orokorrekin batera doan Genero Eraginari buruzko Txostena lerrotzea plan horren helburu estrategikoekin.

Emakumeen eta gizonen arteko ordainsari berdintasuna bermatzeko eremuan, 902/2020 Errege Dekretuak araututako ordainsarien gardentasunerako tresnak aplikatzen jarraitu da, hala nola ordainsarien erregistroa edo auditoria. Antzeko ildoan kokatzen da 3/2021 Errege Lege Dekretua, 2021eko otsailaren 2koa, genero arrakala murrizteko kotizaziopeko pentsioen osagarri ekonomikoaren sarrera arautzen duena.

Bestalde, aipatzekoa da 2022ko uztailaren 12ko 15/2022 Lege integrala onartu dela, tratu berdintasunerako eta diskriminaziorik ezerako, edo aurrerapenak egin direla 2022-2025 aldirako Indarkeria Matxistei aurre egiteko Estatu Estrategiaren prestaketan. Gainera, lege erreforma bat bultzatu da genero indarkeria dela eta umezurtzek dituzten oztopoak ezabatzeko, haien muturreko ahultasun egoera arintzeko eta babesa indartzeko, 2022ko martxoaren 21eko 2/2022 Lege Organikoaren bidez (genero indarkeriaren biktime diren umezurtzen babesa hobetzeko).

Sexu indarkeriaren eremu espezifikoan, nabarmentzekoa da 10/2022 Lege Organikoa, 2022ko irailaren 6koa, sexu askatasunaren berme integralari buruzkoa (LOGILS), aurrerapauso handia ematen baitu emakumeen babes integralean, sexu askatasunerako eskubidean eta sexu indarkeria guztiak desagerraraztean. Era berean, Gizakien Salerosketaren aurkako Lege Integrala egiteko izapideak hasi dira, helburu guztietarako, eta horri lotutako beste jarduera batzuetan ere aurrera egin da, hala nola 2021-2023 aldirako Gizakien Salerosketaren eta Esplotazioaren aurkako Plan Estrategiko Nazionalean.

Ordaindu gabeko etxeko lanen eta zainketen aintzatespenaren eta balorazioaren ardatzean, Corresponsables (Erantzunkideak) planaren garapena nabarmentzen da, 16 urte arteko seme-alabak dituzten familiak zaintzeko eskubidea bermatzera bideratua. Aipagarria da, halaber, 16/2022 Errege Lege Dekretua onartu zela irailean, etxeko langileen lan baldintzak gainerako langileen lan baldintzekin parekatzen dituen, Lanaren Nazioarteko Erakundearen (LANE) 189. hitzarmenean ezarritakoa aplikatuz. Errege lege-dekretu horrek abangoardian jartzen du Espainia genero berdintasunaren arloan, etxeko langileen aurkako diskriminazio historikoa zuzenduz eta, besteak beste, langabezia egoeretan gizarte babeserako eskubidea aitortzea ahalbidetuz.

Sexu orientazioagatiko, genero identitateagatiko, genero adierazpenagatiko edo sexu ezaugarriengatiko diskriminazioak desagerrarazteko asmoz, Trans Pertsonen Berdintasun Erreal eta Eraginkorrerako eta LGTBI Pertsonen Eskubideak Bermatzeko Lege proiektua nabarmentzen da. Lege proiektu hori erreparazio historikoa da LGTBI kolektiboarentzat, eta, bereziki, trans pertsonentzat, eskubideak gehien urratu zaizkion eta estigmatizatuena izan den kolektiboetako batentzat.

Azkenik, nabarmentzekoa da sexu eta ugalketa osasunari eta haurdunaldia borondatez eteteari buruzko 2/2010 Lege Organikoaren erreforma, 16 eta 17 urteko emakumeen eskubideak berreskuratzean oinarritzen dena, eta, era berean, emakumeen ugalketa esplotazioaren edo indarkeria obstetrikoaren aurkako babesa zabaltzen duena.

Autonomia erkidegoko politiketan, nabarmentzekoak dira sexu eta genero indarkeriaren biktimei laguntza emateko araugintza eta estrategia jarduerak, bai eta tratu berdintasuna eta diskriminaziorik eza sustatzekoak ere, edo neurri espezifikoagoak soldata arrakala murrizteko, landa eremuko emakumeak bultzatzeko edo kontziliazio programak egiteko. Antzeko ildoan, toki erakundeek hainbat ardatzetan oinarritu dituzte beren jarduerak, hala nola prebentzioa, arreta edo biktimentzako segurtasun planak garatzea udalaz gaindiko erakundeekin lankidetzan. Orobat, genero berdintasunerako tokiko planak sortu dira, eta mendeko pertsonak artatzeko eta zaintzeko zerbitzuak indartu dira.

4 Herrialde Erronka

SISTEMA EKONOMIKO KONTZENTRATUEGI ETA MENDEKOEGI BATEN ERAGINKORTASUNIK EZAK GAINDITZEA.

Azkenaldiko krisi ekonomikoek agerian utzi dute Espainiako produkzio ereduaren ahultasuna. Izan ere, ekoizpen sektore jakin batzuekiko gehiegizko kontzentrazioa eta mendekotasuna ditu; eta industria sektoreak pisu txikiagoa du, gure inguruko beste herrialde batzuekin alderatuta. COVID-19aren pandemiak mugikortasunaren murrizketak eskatu zituen, eta agerian utzi zituen turismoaren mendekotasun handiegia zuen eredu baten arriskuak, mugikortasunaren nazioarteko murrizketek eragin baitzioten. Ondorioz, gure herrialdeko BPGaren beherakada askoz handiagoa izan zen Europako gainerako herrialdeetan baino. Izan ere, 2020an, Espainian biztanleko BPGa % 11,29 urritu zen; eta Euroguneko herrialdeetan, berriz, % 6,5.

Gaur egun, Ukrainako gatazka belikoak ondorio ekonomikoak ditu, kanpoarekiko mendekotasun energetikoaren eta elektrizitate merkatuen diseinuaren ondorioz, bai eta lehengai batzuen eta beste ondasun batzuen hornidura arazoaren ondorioz ere. Hala eta guztiz ere, Espainia ez da hain kaltebera EBk eta Errusiak gas horniduraren arloan ezarritako zehapenen eta kontrazehapenen aurrean, eta energia eskuragarria, fidagarria, jasangarria eta modernoa lortzeko aukera hobeto berma dezake. Abiapuntuko egoera hori indartzeko, Gobernuak neurri berritzaile bat sartu zuen, energiaren prezioaren igoerak kontrolatzeko helburuarekin. Maiatzaren 13ko 10/2022 Errege Lege Dekretuaren bidez, handizkako merkatuan elektrizitatearen prezioa murrizteko ekoizpen kostuak aldi baterako doitzeko mekanismo bat ezarri da, eta gasak handizkako merkatuan lor dezakeen gehieneko prezioa mugatu da, energia elektrikoaren azken prezioari egiten dion ekarpena murriztuta. Aldi baterako neurri hori, lehenik Espainiari eta Portugalari modu mugatua aplikatua, neurri orokortzat planteatu da EB osoan.

Ekoizpen sektoreek 2015etik BPGri egindako ekarpenaren bilakaerak erakusten du nekazaritzak, abeltzaintzak eta arrantzak gora egin dutela 2020an; eta 2021ean, datuen aurrerapenaren arabera, behera egin dute berriro. Hala ere, BPG nazionalari ia % 3ko ekarpena egiten diote, 15 urtean izan duen pisurik handiena, eta lurraldearen jarduera egituratzailea osatzen dute, COVID-19aren pandemian elikagaien hornidura bermatzeko funtsezkoa izan zena. Bestalde, IKTen sektorearen, balio erantsi handiko zerbitzuen sektoreen eta osasun, hezkuntza eta gizarte zerbitzu publikoen pisua ere gero eta handiagoa da Espainiako ekonomian.

Horrela, COVID-19aren osasun krisiaz eta egungo energia krisiaz geroztik, Espainia, arian-arian, baliabide naturalen ekoizpen eta kontsumo eraginkorra hobetzen ari da, hazkunde ekonomikoa ingurumenaren degradaziotik bereiziz eta gure produkzio eredu jasangarriago batera aldatzeko prozesua azkartuta.

Era berean, enplegu sorrera nabarmentzen da, 2020ko pandemiaren krisiaren ondoren, 2021ean % 4tik gorako urte arteko hazkundeak erakusten baititu. Zerbitzuen sektorea da gure herrialdean pertsona gehien enplegatzen dituen, 15.563.700 landun dituelarik 2022ko bigarren hiruhilekoan. Nahiz eta produktibitatea nabarmen jaitsi zen 2020an osasun krisiaren ondorioz, jada 2021ean joera aldaketa bat ikusten da, urteko % 1,414ko murrizketarekin. Hala ere, produktibitate errealarari dagokionez, Europako batez bestekoaren oso atzetik gaude; eta, I+Gko gastuari dagokionez, Europako Erkidegoaren azkenekoen artean gaude oraindik.

«Ekonomia eta ekoizpen eredu berde, digital eta bidezko berri bat» delako politika azeleratzailearen helburu nagusia da gure produkzio eredu eraldatzea, hazkunde jasangarria lortzearen, planetaren muga bio-

fisikoak errespetatuz eta gure eragile ekonomikoen sustapenaren, indartzearen eta eraldaketa digitalaren aldeko apustua eginez, produkzio matrizearen dibertsifikazioa eta eraginkortasuna ahalbidetzarren.

Horri buruzko aurrerapen nagusietako bat izan da 2050erako Espainiako Ekonomia Moderno, Lehiakor eta Klimatikoki Neutro baterako Epe Luzerako Estrategia. Estrategia horren bidez, lehen mailako energiaren kontsumoa % 40 murriztu nahi da, energia eraginkortasuneko politikei, ohitura aldaketei eta ekonomia zirkularrari esker, azken energia kontsumoa % 30 baino gehiago murriztuta. Osagarri gisa, Ekonomia Zirkularraren Espainiako Estrategia onartu da —Espainia Zirkularra 2030—, eta produkzio sistemarako kontsumoa murrizteko eta hondakinak sortzeko helburuak ezarri dira. Horren gauzatzea 2021-2023 Ekonomia Zirkularrako Ekintza Planaren (PAEC) bidez jasota dago, 116 neurriekin, eta horietatik 87 amaituta edo gauzatzeko prozesuan daude.

Eremu digitalean, ekonomiaren arloko funtsezko gida estrategikoa Agenda España Digital 2026 da, eta Adimen Artifizialaren Estrategia Nazionalaren bidez osatzen da. Estrategia hori adimen artifiziala produkzio sarearen balio kateetan integratzera eta Gaitasun Digitalen Plan Nazionalaren bidez bideratzen da, herri-tarren trebakuntza digitala lortzeko eta formakuntza ekintzen bidez genero arrakala digitalaren aurka borrokatzeko.

Gizarte ekonomiaren arloan, nabarmentzekoa da 2017-2020 aldirako Gizarte Ekonomia Sustatzeko Espainiako Estrategia edo 2018ko abenduaren 28ko 11/2018 Legearen inplementazioa pixkanaka subjektiboki zabaldu izana informazio ez finantzarioaren eta aniztasunaren arloan. Estrategia hori 2021etik aplikatzen zaie 500 langile baino gehiagoko enpresei ez ezik, ekitaldia ixtean 250 langile baino gehiago dituzten eta interes publikokotzat jotzen direnei ere, edo, enplegatuen guztizkoaren baldintza beteta, aktiboaren par-

tiden guztizkoa 20 milioi eurotik gorakoa bada, edo urteko negozio zifraren zenbateko garbia 40 milioi eurotik gorakoa bada.

Gainera, Espainia Nazio Ekintzailea Estrategia ere onartu da. Estrategia hori 2021eko otsailean aurkeztu zen, gure herrialdearen eraldaketa ekonomiko eta sozialerako funtsezko piezatzat, eta Gobernuak Espainia hamar urteko denbora tartean ekintzailertzan eta berrikuntzan erreferentziazko herrialde gisa kokatzeko egindako apustua egituratzeko.

Enpresa txiki eta ertainek Espainiako produkzio ereduan duten garrantzia dela eta, beste neurri sorta batek sektore horri lagundu dio ekonomia berde, digital eta inklusibo baterako trantsizioan. Hala, nabarmentzekoak dira 2021-2025 Enpresa Txiki eta Ertainak Digitalizatzeko Plana, txikizkako merkataritza sektoreko enpresa txiki eta ertainentzako laguntzen funts teknologikoa edo 2030erako Enpresa Txiki eta Ertainen Politikako Esparru Estrategikoa (MEPP 2030), Espainiako enpresa txiki eta ertainen garapena eta lehiakortasuna bultzatzen duten politika eta tresna nazional eta europarrak barne hartzen dituen estrategia nazionaltzat.

Ekoi-zerbitzu sektoreei dagokionez, lehen sektorean, bi lan hauek egin dira: 2023-2027 aldirako Nekazaritza Politika Erkidearen Plan Estrategikoa (NPEPE), batetik; eta Nekazaritza Politika Erkidearen (NPE) kudeaketa sistema eta horri lotutako beste gai batzuk arautzen dituen lege proiektua, bestetik. Bi neurri horiek erreforma bat dira, NPB bidezkoagoa, sozialagoa eta ingurumenezkoagoa izateko, familia eta lanbide nekazaritza sustatzeko laguntzak hobeto birbanatuta, eta Europar Batasunak arlo horretan ezarritako ildo estrategikoetara bideratuta. Era berean, Arrantza Jasangarriaren eta Arrantza Ikerketaren Lege Proiektuak zeharkako ardatz gisa jasangarritasuna txertatzen du, ikuspegi hirukoitz bat hartuta: arrantza baliabideen kontserbazioa, jarduera ekonomikoa eta enplegua, eta kostaldeko eremuen kohesio soziala. Neurri horiei gehitu behar zaie 2021eko abenduaren 14ko 16/2021 Legeak —elikatzeko katearen funtzionamendua hobetzeko neurri buruzko 2013ko abuztuaren 2ko 12/2013 Legea aldatzen duenak— sartutako arau erreforma. Horren helburua da balio kateko operadoreen arteko merkataritza harremanetan desoreka murriztea, eta bidezko lehiaren esparruan, sektorearentzat ez ezik kontsumitzaileentzat ere onuragarria izango dena.

Ardatz digitalean, aipatzekoa da nekazaritzako eta basogintzako elikagaien sektorea eta landa ingurunea digitalizatzeko estrategia.

Berebat teknologiarri dagokionez, eta bigarren sektorearen esparruan, Industria Konektatua 4.o estrategia onartu da, Espainiako industria ehunak informazioaren eta komunikazioen teknologien erabilera intentsiboaz baliatu ahal izateko neurriak antolatzea bideratuta, produkzio prozesuetan I+G+b edo 4.o teknologien eta adimen artifizialaren politikak txertatzeko.

Zerbitzuei dagokionez, Turismo Sektorearen Modernizazio eta Lehiakortasun Plana (PMCT) nabarmentzen da. Plan horrek jasangarritasunari, produktuaren garapenari eta turismo ekosistemaren modernizazioari, digitalizazioaren eta inteligentzia turistikoaren sustapenari, penintsulaz kanpoko lurraldeetarako erresiliencia turistikoaren estrategiaiei eta desestazionalizazioaren sustapenari buruzko bost jarduera eremu estrategiko ditu. Esparru horretan ari dira garatzen Helmugetako Jasangarritasun Turistikoko 2021eko Planak, Espainia 2030 Turismo Jasangarriaren Estrategiarekin lerrokatuak.

Azkenik, zientziaren eta prestakuntzaren arloari dagokionez, aipagarria da Zientzia eta Berrikuntzaren aldeko Ituna onartu dutela 90 erakunde inguruk, zientzian eta berrikuntzan egiten den inbertsio publikoa pixkanaka handitzeko, bai eta Hezkuntza Sistemaren 2019-2022 Lanbide Heziketako I. Plan Estrategikoa ere, Lanbide Heziketa Modernizatzeko Planarekin eta Lanbide Heziketa Antolatu eta Integratzeari buruzko 2022ko martxoaren 31ko 3/2022 Lege Organikoarekin osatuta. Horren helburua da lanbide heziketako sistemaren eraldaketa globala egitea, gazteentzako kalitatezko enplegua lortzearen.

Autonomia erkidegoak eta hiri autonomoak ere 4. politika azeleratzaile honen esparruan aurrerapen nabarmenak ahalbidetu dituzten jarduketak inplementatzen ari dira. Hartara, aipatzekoa da enpresa proiektuak modernizatzeko eta digitalizatzeko planak, itunak eta estrategiak abian jartzea, batez ere enpresa txiki eta ertainei dagokionez, gizarte ekonomiaren sustapena, nekazaritzako elikagaien sektorearen jasangarritasuna hobetzea, turismo garapen jasangarria bultzatzea, batez ere turismoa eragile ekonomiko nagusia den eskualdeetan, bai eta produkzio sektoreen garapen zientifiko eta teknologikoa sustatzeko ekimenak ere. Tokiko eremuan, nabarmentzekoak dira udal merkatuak modernizatzeko planak, hondakinen bilketa bereizita sustatzea edo abeltzaintza estentsiboa bultzatzea, besteak beste. Era berean, gizarte ekonomiako eta ekintzailertzako proiektuetarako laguntzak zabaltzea, bai eta ekintzaileei formakuntza emateko ekimenak ere, adibidez, Tokiko Garapeneko Eragileen bidez, eta digitalizazioa eta merkataritza elektronikoa sustatzeko.

5 Herrialde Erronka LAN PREKARIETATEARI AMAIERA EMATEA.

Espanian finkatu den lan errealtateak prekarizaziora jotzen duen lan-merkatua ekarri du, aldibaterakotasuneko, behin-behinekotasuneko eta lanaldiaren partzialtasuneko egoeretan, eta pixkanaka gutxituz joan da negoziazio kolektiboaren, babesaren eta egonkortasunaren bidezko erregulazioak ezaugarritutako lana.

Espainiako langabezia tasa Europakoa baino bi aldiz handiagoa da, baina aipatzekoa da azken urteotan beherakada nabarmena izan duela, 2015ean % 22,2 izatetik 2022ko bigarren hiruhilekoan % 12,48 izatera igaro baita. Hala ere, langabeziak alde handiak ditu generoaren, adinaren, hezkuntza mailaren edo nazionalitatearen arabera eraginari dagokionez. Testuinguru horretan, osasun krisiak enplegu suntsiketa handia ekarri zuen alarma egoeraren ondoriozko geldialdi ekonomikoaren lehen egunetan, Enpleguaren Aldi Baterako Erregulazioko Espedienteen erabilerak soilik arinduta, 3,4 milioi langile baino gehiagoren enplegua babestea ahalbidetu baitzuten espediente horiek.

Iraupen luzeko langabeziaren zifrari dagokionez, termino absolutuetan, azken urteotan Espainian murriztu egin da bai gizonen bai emakumeen artean; baina, berriz ere, adinaren, sexuaren edo ikasketa mailaren arabera aztertu behar da.

Azken urteetan, lan merkatuaren behin-behinekotasunean eta partzialtasunean ere hobekuntzak eta beharrezko joera izan dira. Hala eta guztiz ere, Espainiako behin-behinekotasunak maila altuak ditu erreferentziatzko ingurune europarreko mailekiko, gutxienez 10 puntu handiagoa. Hori urtaroko jardueren garrantziaren eta aldi baterako kontratazioaren erabileraren (askotan gehiegizkoa) ondorio da, eta, gainera, argi eta garbi feminizatutako fenomeno da.

Azken urteetan bildu diren datu onak, beraz, historikoki egiturazko bi defizit izan dituen lan merkatuarekin batera datoz: aldi baterako enpleguaren eta nahi gabeko enplegu partzialaren tasa altuak. Ondorioz, Espainiako lan merkatuan erraz antzeman daitezke prekarizazio profil batzuk: emakumeak —bereziki, guraso bakarreko etxeen buru direnak—, gazteak eta etorkinak.

Horiek horrela, enpleguaren kalitatean eta egonkortasunean oinarritutako politika azeleratzailearen lehenetsuna da Espainiako lan merkatuak azken hamarkadetan izan dituen egiturazko desorekei heltzea, kalitatezko enplegua sortzea eta lanean egonkortasuna bermatzea helburu hartuta. Aipatzekoa da, lehenik eta behin, 32/2021 Errege Lege Dekretua, 2021eko abenduaren 28koa, lan erreformarako, enpleguaren egonkortasunaren bermerako eta lan merkatuaren eraldaketarako premiazko neurriei buruzkoa, aldi baterako enplegua murriztera eta egonkortasuna bermatzera, enplegu erregulazioko aldi baterako espedientei jarraipena ematera eta negoziazio kolektiboa sendotzera bideratua. Arau erreformaren alderdi nabarmenetako bat izan da Espainiako kontratazio modalitateen berrantolaketa: kontratu mugagabea lehenetsitako kontratu bihurtu da, eta aldi baterako kontratua askoz ere murriztagoa egin. Hala, 32/2021 Errege Lege Dekretuak araututako lan erreforma indarrean sartzeak ahalbidetu du sinatutako bi lan kontratutik bat mugagabea izatea. 2022ko lehen bost hilabeteetan 1.609.256 kontratu mugagabe gehiago sinatu dira, eta 2.786.206 aldi baterako kontratu gutxiago, 2019ko aldi berean baino.

Lan prekarietateari amaiera emateko beste funtsezko elementu bat da enpleguaren kalitatea bermatzea, bidezko ordainsariaren ikuspegitik ulertuta. Horrek adierazpenik onena izan du elkarrizketa sozialaren barruan hartutako erabakian: lanbide arteko gutxieneko soldata (LGS) igotzea. Horren zenbatekoa % 36 igo da 2018az geroztik: 735,9 euro izatetik, 1.000 euro izatera igaro da 2022an.

Bestalde, herrialdearen erronka horretan izandako beste aurrerapen bat ekonomia digitalaren garapenaren ondorioz sortutako enplegu modu berriak lan zuzenbidean sartzeari lotuta dago. Ildo horretan, honako hauek nabarmentzen dira: 9/2021 Errege Lege Dekretua, 2021eko maiatzaren 11koa, Langileen Estatutua

aldatzen duena, plataforma d eremuan banaketan dihard pertsonen lan eskubideak b matzeko; eta 28/2020 Errege Lege Dekretua, 2020ko irailaren 22koa, urrutiko lanarena.

Aurrera egiteko beste ardatzetako bat enplegu politika aktiboaren modernizazioa izan da. Horri dagokionez, honako hauek nabarmendu behar dira: 2021-2024 aldirako Enpleguari Laguntza Aktiboa emateko Estrategia, gazteentzako lan duinaren 2021-2027 aldirako Gazte Bermea Plana edo Enpleguari buruzko Lege Proiektua. Azken hori esparru arau bat da, langileei zerbitzu zorro komun bat bermatzeko, haie enplegarritasuna hobetz, tresna berriak eta eraginkorrak barne hartzen dituena.

Azkenik, lan autonomoaren eremua espezifikoki ekainean 2021-2027ko Lan Autonomia Nazionala (ENDITA) onartu izana edo Gizarte Ekonomia Sustatzeko Kontseilua suspertu izana azpimarratu behar da, hori funtsezkoa izan baita Gizarte Ekonomia eta Zaintzetako Suspertzeko eta Eraldatzeko Proiektu Estrategikoa (PERTE) diseinatzeko.

Bestalde, autonomia erkidegoek eta hiri autonomoek aurrerapen nabarmenak lortu dituzte politika azeleratzaile horren esparruan, batez ere lanbide heziketa indartzera eta kolektibo kalteberenen enplegarritasuna hobetzera bideratutako plan eta estrategien bidez, batez ere gazteena, gazte bermearen bidez. Era berean, gizarte ekonomia bultzatzeko eta enplegu zerbitzu publikoak modernizatzeko ekimenak garatu dira.

Tokian-tokian, nabarmentzekoa da enplegu agentzien sorrera eta programa espezifikoen garapena, lanik ez duten pertsonen informazioa eta orientazioa emateko, bai eta kolektibo desberdinentzako formakuntza ibilbideen eta programen jarduerak abian jartzea ere, bereziki kalteberenentzat, eta, aldi berean, lanbide orientazioko eta laneratzen laguntzeko programak sortu dira.

Lan arloko neurriak eta aurrerapenei dagokienez, eta gizarte babesarekiko lotura kontuan hartuta, nabarmentzekoa da, halaber, 2022ko martxoaren 29ko 6/2022 Errege Lege Dekretua, Ukrainako gerraren ondorio ekonomiko eta sozialei erantzuteko Plan Nazionalaren esparruan premiazko neurriak onartzen dituen, bai eta 2022ko ekainaren 25eko 11/2022 Errege Lege Dekretua ere, Ukrainako gerraren ondorio ekonomiko eta sozialei erantzuteko, kalteberatasun sozial eta ekonomikoko egoerei aurre egiteko eta La Palma uhartearen ekonomia eta gizarte suspertzeko neurri jakin batzuk hartzen eta luzatzen dituen. Horko neurriek argi eta garbi laguntzen dute lehen deskribatutako politika azeleratzaileetan, eta, bereziki, egungo inflazio tentsioen aurrean lan ezegonkortasuneko egoera berezian dauden familia eta kolektiboaren gizarte babesean.

6 Herrialde Erronka

ZERBITZU PUBLIKOEN KRISIA LEHENGORATZEA.

Gizarte politikan inbertitzea funtsezko elementua da XXI. mendeko zerbitzu publikoen garapenean, herri-tar guztientzako herritartasun eskubideen bermatzaile eta abiapuntu berdintasunaren gauzatzaile diren aldetik.

Gizarte babeseko inbertsio publikoa Espainian, BPGarekiko gastu portzentaje gisa, eurogunekoa baino txikiagoa da; bereziki nabarmentzen da langabezia prestazioen pisu handia.

Gizarte babeseko sektore espezifikoetarako dagokionez, zahartzaroko pentsioen gastu publikoa, BPGaren portzentajetat, % 10,9 izan zen 2020an Espainian, eta, aldi berean, prestazioaren onuradun diren pertsonen kopuruak gora egin du pixkanaka Autonomiaren Aldeko eta Mendetasunari Arreta Eskaintzeko Sistemari (SAAD).

Osasunari dagokionez, 2008ko finantza krisitik aurrera gastua jaitsi bazen ere, 2020an hazkunde esanguratsua izan da, bai milioi eurotan, bai BPGaren ehunekoan, eta % 7,6 izan da, Europako batezbestekoaren azpitik (% 8,2). Azkenik, hezkuntzari dagokionez, azken urteko joera goranzkoa izan da gastu publikoari dagokionez, BPGaren ehuneko gisa, eta zifra hori gaur egun % 4,91 da, Europako batezbestekoak markatzen duen % 5etik behera oraindik.

Seigarren politika azeleratzaileak («ongizate estatu demokratiko eta erresiliente baterako indartutako zerbitzu publikoak») helburutzat du ongizate estatu sakontzea eta sendotzea, inor atzean ez uztea bermatuko duten kalitatezko zerbitzu publiko inklusiboen bidez.

Hala, mendetasunari dagokionez, nabarmendu behar da COVID-19aren agerpenak agerian utzi zuela desinbertsioa gertatu zela 2012an hasitako aurrekontu murrizketetatik, egungo bizitegi ereduaren eta mendekotasunaren arretaren gabeziak agerian utzita. Ildo horretan, Garapen Jasangarriko Estrategiaren lehen-tasunetako bat SAAD hobetzea izanik, aurrerapen nagusietako bat 2021erako Mendekotasunerako Talka Planaren garapenarekin zerikusia izan du. Horren ondorioz, Estatuko Administrazio Orokorrek 1.200 milioi euro gehiago finantzatu ditu 2021eko eta 2022ko ekitaldietan. Hartara, 2022rako Estatuko Aurrekontu Orokorre buruzko 2021eko abenduaren 28ko 22/2021 Legeak handitu egin ditu gutxienezko babes mailari lotutako zenbatekoak, eta joera horri gehitu behar zaio 2021erako Estatuko Aurrekontu Orokorrek gauzatu zuten % 20,16ko igoera.

Gainera, iraupen luzeko zainketen eredu eraldatzeko eta arreta pertsonarengan eta haren beharrezanetan gehiago zentratzeko hainbat jardura bultzatzen ari dira. Ildo horretan, nabarmentzekoa da Autonomiaren Aldeko eta Mendetasunari Arreta Eskaintzeko Sistemako zentroak eta zerbitzuak egiaztatze eta horien kalitatea bermatzeko aurtengo ekainean autonomia erkidegoekin Gizarte Zerbitzuen Lurralde Kontseiluen eta SAADen esparruan lortutako akordioa. Akordio horrek hainbat jardura biltzen ditu ikuspegi desinstituzionalizatzailea, komunitarioa eta laguntzen hurbiltasuna sustatzeko, eta pixkanaka ezarri beharko da, 2023ko abenduan eskakizun guztiak bete arte.

Bere jarduketan artean, etxean arreta emateko eredu baten aldeko apustua nabarmentzen da, pertsonak beren etxean ahalik eta denbora gehien egon daitezten eta, bestela, egoitza zentro batean bizi ahal izan daitezten, etxeko unitate baten antzekoena. Horretarako, eraikuntza berriko zentroen gehieneko tamaina arautzen da, banakako erabilerako gela gutxienezko ehunekoak ezartzen dira, eta bizikidetzaren unitate txiki egonkorretan antolatzea adosten da. Unitate horiek gehienez 15 pertsonarentzat daude eratuta, eta espazio komunak dituzte, jardura bateratuak eta sozializazioa ahalbidetzeko. Aurrerapen aipagarria da langileen ratioak pixkanaka handitzeko konpromisoa. Horrela, akordioaren indarraldiaren amaieran, artatutako bi pertsonako ia profesional bat egongo dela bermatu da, kalitatezko arreta bermatuta. Azken alder-

di azpimarragarri bat da pertsonen eskubidea dutela arreta libre izateko, lotura fisiko, mekaniko, kimiko edo farmakologikorik gabe, zentroetan atxikipenik gabeko arreta plan bat izanik.

Osasun Sistema Nazionala (OSN) da pandemia globalaren testuinguruan duen garrantzia erakutsi duen ongizate estatuaren beste zutabeetako bat. Ildo horretan, aurrerapen nagusietako bat 2019ko Osasun Sistema Nazionalaren Lehen Mailako Arretaren Esparru Estrategikoaren garapenari lotuta egon da, eta Lehen Mailako Arretako eta Komunitateko Arretako 2022-2023 Ekintza Plana onartu da, Berreskurapen, Eraldaketa eta Erresilientzia Planaren esparruan. Era berean, Osasun Sistema Nazionalaren ekitatea, unibertsaltasuna eta kohesioa sendotzeko hainbat arau aldatzen dituen Lege Proiektua izapidetzen ari da Legebiltzarrean. Horren helburua da Osasun Sistema Nazionala egungo erronketara egokitzea, eskubideak zabaltzen jarraitzearen, koordinketa berriak sartzera eragotzita eta pazienteen, desgaitasuna duten pertsonen eta osasun arloko profesionalen parte hartzea bermatuta. Hirugarren konpromiso aurreratua osasun mentalararen esparruari dagokio, Osasun Sistema Nazionalaren 2022-2026 Osasun Mentaleko Estrategia onartzearen bidez. Horri dagokionez, 2022-2024 Osasun Mentaleko Ekintza Plana diseinatu da. Plan horretan, 024 Linea abian jartzea nabarmentzen da, jokabide suizida laguntzeko eta artatzeko telefono bat, doakoa, anonimoa eta konfidentziala. Azkenik, Abangoardiako Osasunerako Ekonomia Berreskuratu eta Eraldatzeko Proiektu Estrategikoaren onarpena nabarmendu behar da. Proiektu hori lankidetzatresna publiko pribatua da, eta zientziaren eta berrikuntzaren bidez osasun sektorea eraldatzen du.

Hezkuntzarako Eskubidea da ongizate estatuaren beste zutabeetako bat, eta, berez, Agenda 2030en helburu bat. Politika azeleratzaile horretan hartutako konpromisoen artean, nabarmentzekoa da 2020ko abenduaren 29ko 3/2020 Lege Organikoa garatzea, 2006ko maiatzaren 3ko 2/2006 Lege Organikoa (LOMLOE) aldatzen duena. Haur hezkuntzaren esparruan, ahaleginak Haur Hezkuntzako lehen zikloa zabaltzera bideratzen dira, ekitatez eta kalitatez egindako eskaintza publikoarekin, hezkuntza izaera bermatzearen. Horretarako, aurrekontuetan ahalegin handia egitea aurreikusi da, Berreskuratze eta Erresilientzia Mekanismoaren funtsen bidez. Era berean, eremu digitalean, LOMLOE etapa guztietako ikasleen gaitasun digitalaren garapenari ematen dio arreta, eta, horretarako, Educa en Digital programaren garapena nabarmentzen du. Programa horrek gailuen hornidura, hezkuntza baliabide digitalak, irakasleen gaitasun digitalen egokitzapena eta adimen artifiziala hezkuntza pertsonalizatuan aplikatzea dakarten ekintzak aurreikusten ditu. Azkenik, unibertsitate hezkuntzaren esparruan, Unibertsitate Sistemaren Lege Organikoko Proiektua nabarmentzen da. Proiektu horrek egungo araubide juridikoa egokitu eta eguneratzeko beharrari erantzuten dio, kalitatezko unibertsitatea, irisgarria, ekitatiboa eta nazioartekotua, gizar-tearen zerbitzura dagoen ezagutza sortuko duena eta garapen jasangarrian lagunduko duena bultzatzeko.

Ongizate estatuaren azken funtsezko zutabea da pentsio sistema, eta Garapen Jasangarriko Estrategiaren konpromisoa da pentsio sistema publikoa mantentzea, hobetzea eta egokitzea, Toledoko Itunaren Ebaluazio eta Erreforma Txosteneko gomendioei

jarraituz. Ildo horretan, nabarmentzekoa da pentsioen erosteko ahalmena bermatzeari buruzko 2021eko abenduaren 28ko 21/2021 Legea eta pentsioen sistema publikoaren finantza eta gizarte jasangarritasuna indartzeko beste neurri batzuk onartu izana, pentsioen erosteko ahalmenaren bermea berreskuratu baitu inflazioaren arabera eguneratuta. Era berean, belaunaldien arteko ekitate mekanismo berri bat ezartzen du, aurreko jasangarritasun faktorea ordeztzen duena, pentsio sistemaren jasangarritasuna indartzera bideratua, eta benetako adina erretiro adin arruntera borondatez hurbiltzera bideratutako neurriak txertatzen ditu.

Ongizate estatuaren lau zutabeei lotutako zerbitzu publikoak indartzearen osagarri gisa, politika azeleratzaile horrek zenbait kolektibo bereziki eskubide urraketetatik eta diskriminazioetatik babesteko administrazio publikoaren betebeharrari buruzko jarduerak konprometitzen ditu. Hala, nabarmentzekoa da garatu direla haurrak eta nerabeak indarkeriaren aurrean osorik babesteko 2021eko ekainaren 4ko 8/2021 Lege Organikoan (LOPIVI) ezarritako xedapenak, eta onartu dela 2022ko martxoaren 29ko 220/2022 Errege Dekretua, nazioarteko babesaren arloan harrera sistema arautzen duena edo gorroto delituen aurka borrokatzeko 2022-2024 II. Ekintza Plana onartzen duena. Horrela, delitu horiek desagerraraziko dituen eta pertsona guztien eskubide eta askatasunen babesa bermatuko duen legegintza eta politika esparru integral bat indartuko da.

Azkenik, digitalizazio prozesuak bultzatuz eta administrazio prozedurak hobetuz, herritarrek administrazio publikoetarako duten irisgarritasuna hobetzeko esparruan, Administrazio Publikoak Digitalizatzeko 2021-2025 Plana garatu da, eta, horretarako, proiektu estrategikoak abiarazi dira osasunaren, justiziaren, enpleguaren edo gizarte segurantzaren arloetan, besteak beste, bai eta Gaitasun Digitalen Plan Nazionala eta Espainiako Gobernu Irekiaren 2020-2024 IV. Plana ere, gardentasuna eta kontu ematea indartzea, parte hartzea hobetzea eta osotasun publikoko sistemak ezartzea helburu duena.

Autonomia erkidegoen eta hiri autonomoen aldetik, politika azeleratzaile horren neurri eta aurrerapen nagusiak kolektibo kalteberentzako gizarte eta hezkuntza arretaren arloko planak eta estrategiak ezartzeari lotuta daude, bai eta mendekotasun egoeran dauden pertsonentzako egoitza eta etxeko arretaren kudeaketa hobetzearekin eta osasun publikoko programak modernizatu eta hobetzearekin ere. Era berean, egungo gizarte errealitatera egokitutako gizarte zerbitzuen arau proiektu berriak bultzatu dira, eta gobernu irekiaren eta zerbitzu publikoaren digitalizazioaren arloko planak sustatu dira.

Toki erakundeek ere gizarte babesaren esparruan aurrerapen nabarmenak ahalbidetu dituzten neurriak sustatu dituzte. Hala, etxeko etxeko laguntza programak eta etxerako laguntza zerbitzuak nabarmentzen dira, baita adinekoei edo mendekotasuna dutenei informazioa, orientazioa eta arreta emateko programak ere. Orobat, dibertsitate funtzionala duten pertsonentzako egoitzak eraikitzen ari dira, eta irisgarritasuna hobetzeko jarduerak egin dira. Hezkuntzaren arloan, alfabetatze digitala bultzatzeko programak garatu dira, bai eta udal haur eskolen kuotan eta gizarte bazterkeria jasateko arriskuan dauden eta egoera ahulenean dauden familientzat hobariak emateko programak ere. Azkenik, prebentzioko eta gizarte eta hezkuntza arloko partaidetzako proiektuak garatu dira, adingabeei laguntzeko eta haur eta nerabeen balizko indarkeria kasuak prebenitzeko eta tratatzeko.

7 Herrialde Erronka

BIDEGABEKERIA GLOBALARI ETA GIZA ESKUBIDEEN, PRINTZIPIO DEMOKRATIKOEN ETA PLANETAREN JASANGARRITASUNAREN AURKAKO MEHATXUEI AMAIERA EMATEA.

7. herrialde erronka. Nazio Batuen azken txostenek adierazten dutenez, Garapen Jasangarrirako Agenda 2030 arrisku larrian dago, azken urteotan jasaten ari garen krisi globalen batzearen ondorioz. COVID-19aren pandemiak, klima aldaketak eta azken urteko gatazken gorakadak —bereziki Ukrainako gatazkak— krisi multzo bat eragin dute, ekonomiaren arloan, energiarenean, elikadura eta nutrizioarenean, osasunarenean, bakearenean eta segurtasunarenean, besteak beste.

Hori guztia demokrazia atzerakadazko testuinguru batean gertatzen ari da, eta atzerakada horrek giza eskubideen eta oinarritzko askatasunen bermeko eta babeseko atzerakada ere ekarri duelarik.

Hartara, 2020an, COVID-19aren pandemiaren lehen urtean, munduko ekonomia % 3 inguru uzkuritu zen, eta munduko pobrezia lehen aldiz handitu zen belaunaldi batean. Era berean, elikagaien prezioaren igoerak herrialdeen % 47ri eragin zien, eta benetako erronka sortu zuen elikagaien segurtasunaren arloan. Bestalde, osasun sistema globalak gaindituta ibili dira, eta klima larrialdi existentzialeko egoera batean jarraitzen dugu. Izan ere, datuek erakusten dute mende amaierarako tenperatura globala 2,7 °C igotzeko bidean goazela, Parisko Akordioan zenbaitzitatua baino askoz gorago.

Krisi anitz horiek eragin desberdina dute planeta osoan zehar. Herrialde pobretuetan, ekono-

mia ahulagoak eta gizarte babeserako gaitasun txikiagoa duten Estatuak dituztelarik, eragina askoz handiagoa izan da eta izango da.

Testuinguru horretan, 7. politika azeleratzaileak («Globalizazio bidezko, jasangarri, berdintasunezko, demokratiko eta giza eskubideetan oinarritu baterako nazioarteko lidergoa») helburutzat du garapen jasangarrirako politiken koherentzia eta giza eskubideen ikuspegian oinarritutako garapen politika globala bultzatzea. Ildo horretan, lankidetzaren politika tresna katalizatzaile gaituzten da, ahaleginak eta baliabideak mobilizatzearen, erronka globalei heltzeko asmoz.

Horregatik guztiagatik, lehenik eta behin, politika azeleratzaile horretan egindako aurrerapen gehienek zerikusia dute gure herrialdeak gobernantza multilateralean duen parte hartzearekin. Gobernantza multilateralean, Espainiak Garapen Jasangarrirako Goi Mailako Foro Politikoan duen posizioa nabarmentzen da, edo munduko bigarren ekarpen gile nagusitzat GJH Funtz Bateratuan duen posizioa. Gainera, giza eskubideen ikuspegia ardatz horren erdigunean kokatzen da, eta aipatzeko da, adibidez, 2021eko abuztutik txertoak emateko kanpaina handinahi bat hedatu izana, 55 milioi dosi baino gehiago emanda 2022ko apirilera arte; horrenbestez, Espainia munduko zazpigarren emailerik handiena da.

Multilateralismoaz gain, herrialdearen erronka honen beste aurrerapen nagusietako bat Espainiako lankidetzaren sistema indartzeari lotuta dago. Ildo horretan, nabarmentzeko da Garapen Jasangarrirako eta Elkartasun Globalerako Lankidetzari buruzko Lege berria. Lege horrek, lehen aldiz lege mailako arau batean, konpromisoa hartzen du helburu historiko hau betetzeko: Natura Baliabideen % 0,7 Garapenerako Laguntza Ofizialera (GLB) bideratzea, 2030. urtera begira. Berebat, Espainiako lankidetzaren gaitasun estrategikoak eta operatiboak indartzea bultzatuko du, maila guztietan eragileen ekarpen eraginkorrerako ingurune egokia sortzeko, horretarako Garapenerako Nazioarteko Lankidetzaren Espainiako Agentzia (AECID) eraberrituta eta lankidetzaren politika hori Agenda 2030ekin erabat lerrokatuta. Azkenik, arau berriak FONPRODERen erreforma jasotzen du, finantza lankidetzaren inpaktua hobetzeko eta garapen jasangarriaren helburuekiko koherentzia osoa bermatzeko.

Era berean, arreta egokiari buruzko arau esparru bat ezartzeari dagokionez, nabarmendu behar da gaur egun izapidetze fasean dagoela Giza Eskubideak, Jasangarritasuna eta Behar bezalako Arreta Babesteko Legearen Aurreproiektu berria, enpresa jardueretan. Aurreproiektu horren helburua da arautzea Espainiako enpresek edo Espainian jarduten duten enpresek zer betebeharrak dituzten giza eskubideei eta ingurumen eskubideei buruzko nazioarteko eta barneko araudia errespetatzeari dagokionez, eta neurriak ezartzea biktimen justiziarantz iristeko eta behar bezalako erreparazioa jasotzeko duten eskubidea bermatzearen, hala badagokio.

Lankidetzaren sektore espezifikoagoetan, Garapen Jasangarrirako eta Herritartasun Globalerako Hezkuntza indartzeari buruzko aurrerapenak nabarmentzen dira, bai eta trantsizio ekologikoa, osasuna edo eraldaketa digitala bezalako arloen sustapenean Espainiak Europako eta nazioarteko hainbat ekimenetan parte hartzea ere.

Azkenik, politika azeleratzaile horren jardura lehentasuna migrazio gobernantzan Migrazio Seguru, Ordenatu eta Erregularerako Munduko Itunaren konpromisoak garatzea da. Ildo horretan, elkarriketa iraunkorra izan da bai Espainiako Migrazioen Nazio Batuen Sarearekin, bai gizarte zibilarekin, *whole-of-society* ikuspegia aplikatuz, eta migrazioen eta garapenaren eremua lehentasunezkoztat jo da Espainiako lankidetzarako.

Autonomia erkidegoek politika azeleratzaile horretan egin dituzten jardura ildo nagusiak eta, beraz, aurrerapenak, funtsean, dagozkien garapenerako lankidetzaren politikak indartzearekin eta bultzatzearekin daude lotuta. Ildo horretan, aipagarria da GGKEentzako, unibertsitateentzako eta ekintza humanitarioko beste erakunde batzuentzako lankidetzaren arloko laguntzak abian jarri izana, bai eta larrialdiak eta ekintza humanitarioa koordinatzeko eta lankidetzaren aritzeko planak, estrategiak eta protokoloak hartu izana ere. Orobat, nabarmendu behar da lekualdutako pertsonen eta errefuxiatuen arreta emateko programak implementatu direla beren lurraldeetan, eta giza eskubideen arloan herritarrak sentibilizatzeko ekintzak antolatu eta zabaldu direla.

Toki erakundearen aldetik, aurrerapenak zerikusia dute GGKEentzako dirulaguntzen deialdiekin eta udal agentzaren lankidetzaren laguntzetarako oinarriak idaztearekin. Gainera, larrialdiko eta larrialdi osteko laguntza humanitarioko lineak sortu dira, lekualdutako biztanleria zerbitzuetara iristeko, eta nazioarteko edo aldi baterako babesa eskatzen duten eta jasotzen duten pertsonentzako harrera eta arreta programak garatu dira. Azkenik, erkidegoek bezala, udalek ere herritarrak garapenerako hezkuntzaren printzipioei eta balioei buruz kontzientziatzeko ekintzak egin dituzte.

8 Herrialde Erronka

GURE LANDA INGURUNEA BIZIBERRITZEA ETA ERRONKA DEMOGRAFIKOARI AURRE EGITEA.

8. herrialde erronka. Gure landa ingurunearen egoerak lotura zuzena du 1978ko Konstituziotik datorren lurralde deszentralizazioko sistema konplexuarekin; sistema horrek gure herrialdean ekoizpeneko eta gizarte babeseke hainbat eredu garatzea sustatzen du. Horrek esan nahi du migrazio mugimendu garrantzitsuak daudela hala autonomia erkidegoen artean nola haien barruan ere, dinamismoak, aukera ekonomikoek eta kalitatezko zerbitzu publikoak baliatzeko aukerak eraginda, batez ere.

Lurraldetasunean islatutako konplexutasun horren guztiaren ondorioz, hiri eremuaren eta landa eremuaren arteko bereizketak azalpen ahalmena galdu du. Era berean, landa eremuek jardura ekonomikoak dibertsifikatu dituzte, eta harreman berriak ezarri dituzte hiriguneekin, lurreko komunikazio sare gero eta eraginkorragoei eta sare birtualei esker. Gainera, aldaketa horiek gure herrialdeko zenbait eremuren berezko aldaketa demografikoekin batera gertatzen dira: biztanleriaren zahartzearekin eta geldialdi begetiboarekin batera, alegia. Hala, bada, lurralde jakin batzuek beste batzuen aldean duten despopulazio prozesu progresiboarekin bat egiten dute.

Lurraldeen arteko bereizketa ekonomiko, sozial eta demografiko gero eta handiago horrek fenomeno esanguratsu batzuei aurre egin behar die garapen jasangarriaren ikuspegitik. Lehenik eta behin, bizilekuak pobrezian, kalteberatasun egoeran eta/edo gizarte bazterkerian erortzeko aukera baldintzatzen du. Hartara, populazio dentsitate txikiko eremu askok produkzio sarea ahultzen dute, eta oinarrizko gizarte zerbitzuak pixkanaka galtzen ari dira, hala nola garraio publikoa, hezkuntza eta kalitatezko osasuna. Bigarrenik, lurraldeko despopulazio prozesuan, landa udalerrri txikiek (5.000 biztanle baino gutxiago) landa udalerrri gehienak osatzen dituzte (% 78), Espainiako eta lurraldearen % 70 hartzen dute, baina, hala ere, biztanleriaren % 10 baino gutxiago dute. Hirugarrenik, Espainian biztanleria gero eta areago zahartzen ari da; izan ere, gure zahartze indizea munduko tasarik altuenetakoa da, eta gure herrialdeko bost pertsonatik batek 65 urte baino gehiago ditu, eta lautik bat landa eremuetan. Azkenik, landa ingurunea maskulinizatu egin da argi eta garbi, eremu horietako biztanleria gazteenaren eta, batez ere, emakumezkoenaren emigrazio etengabearen ondorioz; izan ere, hiri eremuetara emigratu da etengabe, eta horietan aukera handiagoak daude bizi proiektu jasangarriak eraikitzeko eta finkatzeko.

Horregatik guztiagatik, 8. politika azeleratzaileak («Gizarte eta lurralde kohesioa. Eskubide eta aukera berdinak dituen landa ingurunea») erronka demografikoari heltzea du lehentasun, erronka hori zeharkako erronkatzat ulertuta, despopulazioari, zahartzeari, lurralde sakabanaketari edo aukera sozioekonomikoari eta hiri eta landa eremuen artean zerbitzu publikoak eskuratzeko aukeretan dagoen arrakalari lotuta.

Esparru horretan, nabarmentzekoa da Erronka Demografikoaren aurrean Neurrien Planaren Erronka Demografikorako Gobernuaren Ordezko Batzordeak 2021eko martxoan hartutako erabakia. Erronka Demografikoaren aurrean aurreko Estrategia Nazionalarekin lerrotatutako 130 neurrik osatzen dute, eta horietatik % 90 inplementazio prozesuan daude jada. Horrela, politika azeleratzaile horretan aurrera egitea ahalbidetu duten neurrien multzoa Neurrien Plan honen lau sektore handien inguruan egituratzen da: konektagarritasun digitala eta landa mugikortasuna; funtsezko zerbitzuen prestazioa sendotzea; jardura ekonomikoak dibertsifikatzea eta enplegua sortzea; eta hiri eraldaketa sustatzea.

Trantsizio ekologikoaren ardatz berdean, trantsizio ekologikoarekin bat egiteko ekimenak sustatzeko erronka demografikoa duten udalerriei zuzendutako laguntza programak nabarmentzen dira, hala nola DUS 5000 programa edo PREE 5000 programa energia garbiaren arloan. Bultzada digitalari eta mugikortasunari dagokienez, honako hauek aipa daitezke: gizartearen, ekonomiaren eta lurraldeen konektibitateko eta azpiegitura digitaletarako plana, abiadura handiko banda zabalaren estaldura zabaltzen jarraituko due-

na; Nekazaritzako Elikagaien eta Landa Ingurunearen Digitalizazio Estrategiaren II. Ekintza Plana garatzea; eta Gobernuaren Mugikortasun Seguru, Jasangarri eta Konektaturako Estrategia, joan den otsailean eratu-tako Landa Mugikortasunaren Mahaia egituratzea jasotzen duena.

Garapena eta berrikuntza aurrerapen nabarmenen beste eremu bat dira. Horri dagokionez, Lurraldeko Berrikuntza Zentroen Sarea hedatzea edo lurralde eraldaketarako eta despopulazioaren aurkako borrokarako proiektu berritzaileak finantzatzeko laguntza programa onartzea aipa daitezke. Orobat landa ingurunearen garapenari lotuta, turismo jasangarria sustatu da udalerrien dibertsifikazio ekonomikorako potentzialean, Helmugetako Jasangarritasun Turistikoko Planen bidez.

Genero berdintasuna, hezkuntza espazioak hobetzea eta gazteak gizarteratzea ere funtsezko arloak dira erronka demografikoari heltzeko. Lehen kasuan, aurrerapenak lortu dira, NPB 2023-2027rako Espainiako

Plan Estrategikoaren bidez edo Landa Eremuko Genero Berdintasunaren Diagnostikoa 2021ean eguneratuta, eta, bigarren kasuan, LOMLOEn, Eskola Konektatuak programan, Landa Campusean edo hezkuntza sistema digitalizatzeari buruzko programan jasotako lurralde lankidetzako programen bidez.

Ekintzaitzari eta enpresa jarduera sustatzeari dagokienez, landa merkatu jasangarrietarako laguntzak edo biztanleria aktiboaren prestakuntzarako eta prestakuntzako eguneratzerako formakuntza ekintzen finantzaketa eta deialdia nabarmendu behar dira.

Azkenik, zerbitzu publikoak indartzeari eta deszentralizazioari buruzko ardatzean, azpiegitura publikoen deskontzentrazioa bultzatu da lurralde osoan, erakunde eta zerbitzu publikoen trakzio efektua bultzatuz gainbehera demografikoan dauden eremuetan. Adibidetzat aipatzen dira Gizarte Segurantzaren Datuak Prozesatzeko Zentroa Sorian edo UNEDek Ponferradan (Leon) eta Alcañizen (Teruel) dituen zentroak.

Autonomia erkidegoen eta hiri autonomoen kasuan, hainbat aurrerapen aipa daitezke. Hala, dirulaguntzak eman dira hiriak eta landa eremuak berronertzeko eta berritzeko, bai eta landa eremuetan ekintzaitza eta jarduera ekonomikoa bultzatzeko ere. Era berean, zenbait eskualdek hobari eta fiskalitate sistema bereizi bat ezarri dute despopulazioak eragindako lurraldeetan, eta, aldi berean, landa garapenerako eta turismo jasangarriko planak eta estrategiak garatu dira. Politika azeleratzaile horretan aurrera egitea ahalbidetzen duten beste jarduera ildo nabarmen batzuek zerikusia dute landa ingurunean emakumeen eta gizonen arteko aukera berdintasunerako planak ezartzearekin, telelana bultzatzeko eta sustatzeko neurriekin eta hutsik dauden eremuak dinamizatzeko mugikortasuna hobetzearekin.

Azkenik, toki erakundeak garapen sozial eta ekonomikoko ekimenak sustatzen ari dira landa ingurunean aukerak sortzeko, eta, horretarako, lan okupazioa edo emakumeen birgizarteratzea sustatzen ari dira programa eta proiektu espezifikoaren bidez. Halaber, jasangarritasun turistikoko planak bultzatu dira, eta enpresei aholkularitza emateko eta enpresa ekimena errazteko zerbitzuak sustatu dira. Jarduera ardatz horietan, arreta berezia jarri da nekazaritza eta abeltzaintzako sektorean, duen garrantzia dela eta. Bestalde, landa eremuan jaiotza tasa sustatzeko dirulaguntzetarako deialdiak ere egin dira, hala nola haurtxo txeeenak eta jaiotza berrientzako laguntzenak. Orobat, familia eta lana bateragarri egiteko programak eskaini dira. Azkenik, aurrerapenak azpiegiturak hobetzera bideratu dira, batez ere eremu digitalean, alkate auzoen teknologia berrietarako sarbidearen estaldura eta konektibitatea hobetuz, bai eta kit digitaleko laguntzen bidez edo enpresentzako *coworking* eta *networking* espazioak sortuz ere, besteak beste.

BESTE JARDUKETA ERALDATZAILE BATZUK

Garapen Jasangarrirako Politiken Koherentziako Sistema Integrala

Agenda 2030en implementazioa ezin da gauzatu politika publikoak egiteko prozesuak eraldatu gabe, ikuspegi multidimentsionala txertatuta eta silo edo konpartimentu estankoetako lanaren logika gaindituta. Ildo horretan, 17. GJHak, 14. xedeak, garapen jasangarrirako politiken koherentzia txertatzeko betebeharrak helarazten dizkie gobernuei, politika publikoak gidatu behar dituen printzipio gisa. Horri dagokionez, nabarmentzekoa da ELGAK 2019an onartutako garapenerako politiken koherentzia sustatzeko jardunbide instituzional egokiei buruzko Kontseiluaren Gomendioa.

Hori dela eta, Garapen Jasangarriaren Estrategiak Garapen Jasangarrirako Politiken Koherentziako Sistema Integral bat pixkanaka ezartzeko konpromisoa jasotzen du. Sistema horren diseinuak abiapuntutzat du Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak bultzatutako diagnostiko bat, dokumentu analisiaren bidez taxutua, Agenda 2030erako gobernantzaren hiru organoetako ordezkariekin kontsultak eginda (Gobernuaren Agenda 2030erako Batzorde Delegatua, Agenda 2030erako Konferentzia Sektoriala eta Garapen Jasangarrirako Kontseilua, Garapen Jasangarrirako Politiken Koherentziari buruzko Lantaldearen bitartez), bai eta Estatuko Administrazio Orokorreko beste organo batzuen eta Garapen Jasangarriko Helburuak lortzeko Espainiako Estrategiaren Koordinaziorako eta Jarraipenerako Batzorde Mistoko eta nazioarteko erakundeetako ordezkarien ekarpenekin ere. Diagnostiko horrek erakutsi du beharrezkoa dela parte hartzeko eta koordinatzeko dauden espazioak berrantolatzea, langile publikoei gaitasunak eta trebetasunak ematea garapen jasangarrirako politiken koherentziaren ikuspegia txertatzeko, eta, azkenik, garapen jasangarrirako politiken koherentzia aintzat hartuta aurrera egiteko beharra araudi inpaktuaren eta aurrekontu teknikaren azterketetan.

Era berean, Garapen Jasangarrirako Politiken Koherentziarako Sistema Integral bat ezartzearekin batera, sektoreen eta gobernu mailen arteko koordinazio mekanismoak ezarri behar dira, lehenetsun eta politika sektorialen arteko desadostasunak identifikatzeko eta arintzeko. Horrek azaltzen du Agenda 2030erako Estatu Idazkaritza Garapen Jasangarrirako Politiken Koherentziako Sistema Integrala Koordinatzeko eta Jarraitzeko Dibisio bat sortzeko lanean aritzea.

Ildo analitikoan, funtsezkoa da tresna metodologikoak txertatzea, politika publikoen arteko inkoherentziak detektatzeko. Horri dagokionez, nabarmentzekoa da eragin arautzailearen ebaluazioaren garrantzia, Europako Batzordearen eta ELGAREN azken lanei jarraikiz, MAINerako gida metodologiko berri batean gauzatu behar baita. Gida horrek ingurumen alderdiak, ekonomikoak eta sozialak, belaunaldien artekoak eta nazioz haraindikoak jasoko ditu, erregulazioa hobetzeko printzipio orokorrekin bat etorritik (*better regulation*). Alde horretatik, nabarmentzekoa da Ingurumen Araudiaren Aplikazioaren Jarraipenerako Dibisio bat sortu dela, sail guztiei aholkua ematearren PRTRren kudeaketa tresnek dituzten ingurumen eraginei buruz, *do not significant harm* (DNSH) printzipioa betetzean eta inbertsioek klimari eta ingurumenari egindako ekarpenaren etiketetan.

Azkenik, politika publikoen jarraipenerako, neurketarako, ebaluaziorako eta kontuak emateko mekanismoak indartzea ere funtsezkoa da garapen jasangarrirako politiken koherentzian aurrera egiteko. Puntu horretan, nabarmentzekoa da Estatuko Administrazio Orokorrean Politika Publikoen Ebaluazioa Instituzionalizatzeko Lege proiektua, ebaluazioaren benetako kultura sustatu nahi duena.

Aurrekontu lerrokatzea

Aurrekontu publikoak GJHekin lerrokatzea funtsezko elementuetako bat da politika publikoak garapen jasangarrirantz bideratzeko, gizarte, ingurumen eta ekonomia dimentsio hirukoitzean, erakunde dimentsioarekin batera. Hartara, 2018ko Agenda 2030en Ekintza Planean Estatuko Aurrekontu Orokorrekin batera Garapen Jasangarriko Helburuekiko lerrokatzea adierazten duen txosten bat aurkezteko ezarritako aginduaren ondorioz, 2021erako Estatuko Aurrekontu Orokorra izan ziren txosten hori sartu zuten lehenak.

2023rako, Estatuko Aurrekontu Orokorren lerrokatze txosten berri bat lantzen ari gara, gastu politikek eta aurrekontu programek GJHak betetzea lortzeko egiten duten ekarpena haztatzeko, haien espezifikotasuna, zehaztasuna eta gardentasuna areagotzeko hobekuntza metodologikoak oinarri hartuta.

Gainera, ingurumenaren eta generoaren ikuspegitik, nabarmentzekoa da Berreskuratze, Eraldaketa eta Erresilientzia Planak trantsizio ekologikoarekin bat datorren txosten bat sartu duela 2023rako Estatuko Aurrekontu Orokorren berritasun gisa, dimentsio berdean. Berebat, 2022-2025 aldirako Emakumeen eta Gizonen Berdintasun Eragingarrirako Plan Estrategikoaren helburutzat sartu du «aurrekontu publikoetan genero ikuspegia txertatzeko metodologiak hobetzea».

Azkenik, autonomia erkidegoek eta toki erakundeek ere aurrekontuak GJHein lerrokatzeko prozesuak hasi dituzte. Toki erakundeetan, nabarmentzekoa da toki erakundeen aurrekontuetako aurrekontu lerrokatzeari buruzko Agenda 2030en gida, Espainiako Udalerrien eta Probintzien Federazioak garapen fasean duena.

Kontratazio eta erosketa publiko jasangarria

12. GJHak, 7. helburuan, gobernuei eskatzen die «erosketa publikoko jardunbide jasangarriak sustatzea, nazioko politika eta lehentasunekin bat etorrira». Izaera horizontala dutenez eta baliabide ugari erabiltzen dituztenez, kontratazio eta erosketa publikoak lagungarri izan daitezke beste politika publiko batzuen berezko helburuak lortzeko, hala nola gizarte eta lan politikenak, ingurumen politikenak, enpresa txiki eta ertainei laguntzeko politikenak, berrikuntza eta garapeneko politikenak, edo lehiaren defentsako politikenak.

Hurbilketa hori, Sektore Publikoko Kontratuei buruzko 2017ko azaroaren 8ko 9/2017 Legearen testuan jada jasota dagoena, funtsezkoa izan da 2018-2025 aldirako Kontratazio Publiko Ekologikoaren Plana eta 2019ko Kontratazio Sozial Arduratsua Bultzatzeko Plana garatzeko; azken hori etorkizuneko Kontratazio Publikoaren Estrategia Nazionalen kontuan hartzea aurreikusten da.

Azken urtean egindako aurrerapenei dagokienez, nabarmentzekoa da 7/2021 Legean kontratazio publikoari lotutako neurriak sartu direla, hala nola kontratazio pleguetan, kontratuaren xedearekin zerikusia duenean, klima aldaketaren aurkako borrokari lotutako esleipen irizpideak eta isurien eta karbono aztarnaren beharrezko murrizketa ezartzen duten preskripzio tekniko bereziak sartzea.

Era berean, nabarmentzekoa da ekonomia zirkularra kontratazio zentralizatuaren eremuan sartu izana. Helburu hori Ekonomia Zirkularren 2030erako Espainiako Estrategian gauzatu da, eta horrek ekarri du zirkulartasun irizpideak sartzea esleipen irizpide kualitatiboan artean, bai eta egikaritze baldintza tekniko eta berezietan ere, administrazio klausula partikularren pleguetan eta kontratu zentralizatuaren eta esparru akordioaren preskripzio teknikoaren agerian. Ildo horretan, azkenik, Kontratazioa Arrazionalizatzeko eta Zentralizatzeko Zuzendaritza Nagusiak gizarte kohesioa, ingurumen jasangarritasuna, kalitatezko ondasun eta zerbitzu publikoak eskuratu eta ematea eta abian jarritako kontratu zentralizatuaren enpresa txiki eta ertainek parte har dezaten sustatzea bultzatzen du.

GOBERNANTZA ETA AURRERAPEN ESTRATEGIKOAK, AUTONOMIA ERKIDEGOEK AGENDA 2030 EZARTZEAN

Agenda 2030en inplementazioa benetako gobernantza erronka da, lurralde maila guztiak artikulatzea eta politika publikoetan hainbat eragilek parte hartzea dakarrena. Horregatik, mekanismo instituzional eraginkorrak eta barneratzaileak garatu behar dira sektoreen arteko politiken elkarreaginei heltzeko eta gobernu mailen arteko ekintzak koordinatzeko.

Gure herrialdean, autonomia eta udal administrazioek funtsezko rola dute Agenda 2030en aplikazioan, eskumen asko eta asko transferituta baitituzte, haien lorpenari estu lotuta. Agerikoa da autonomia erkidegoek Agenda 2030ekin duten konpromiso politikoa; halaxe islatuta geratu zen *Reconstruir lo común. La Agenda 2030 en España* aurrerapen txostenean (2020an egina), eta halaxe egiaztatu da txosten honetan ere.

Helburuak lortzeko plangintza: kontuak emateko estrategiak eta txostenak

Agenda 2030en inplementazioaren arloan garatu beharreko ekintzen plangintza estrategikoa da azken urteotan argien nabarmendu den mekanismoetako bat. Hartara, autonomia erkidego askok jarduera lehen-tasunak argi eta garbi jasotzen dituzten planak edo estrategiak onartu dituzte, eta helburu espezifikoak ezarri dituzte 17 GJHetako bakoitzerako; horien artean, Kanariak, Gaztela-Mantxa edo Murtziako Eskualdea nabarmentzen dira. Beste gobernu autonomiko batzuek ere Agenda 2030en ezarpenean aurrera egiteko oinarriak ezarri dituzte, hala nola Valentziako Erkidegoak edo Kataluniak, eta, aldi berean, beste autonomia erkidego batzuetan plan gehigarriak hedatu dira 2020an egindako lanez gain, Euskadiko, Gaztela eta Leon-go edo Galiziako kasuek islatzen dutenez.

Era berean, beste autonomia erkidego batzuk hasi dira beren politiken aurrerapena eta emaitza neurtzen duten dokumentuak egiten, bai eta Agenda 2030en GJHein duten lotura ere. Horien artean daude Kanariak, Asturiasko Printzerria, Gaztela eta Leon, Nafarroako Foru Erkidegoa edo Murtziako Eskualdea.

Oro har, autonomia erkidegoek emandako datuek adierazten dute horietako hamahirutan Agenda 2030 eta haren GJHak ezartzeko planak edo estrategiak daudela, eta zifra hori ez dator bat aurreko aurrerapen txostenean emandako 11 kasuekin. Aurrerapen txostenak egin dituzten autonomia erkidegoei dagokienez, 2020an 6 txosten egin zituzten; eta orain, berriz, zortzi garatu dituzte.

Bestalde, Agenda 2030 onartu ondoren, eta Agenda 2030 Ezartzeko Ekintza Plana prestatzearen esparruan, autonomia erkidegoek, Lurralde arteko Estatistika Batzordearen (CITE) bitartez, INErekin lankidetzan jardun dute Agenda 2030en adierazleei dagokienez, eta 2018tik lantalde bat dago CITEren barruan, Agenda 2030en adierazleak lantzeari dagokionez esperientziak eta metodologiak trukatzeko. Horri gehitu behar zaio autonomia erkidego askok egokitu dituztela lurralde errealtatera Agenda 2030en ezarpena neurtzeko identifikatutako adierazleak, bai estatuan, bai nazioartean.

Agenda 2030en koordinazio politikorako eta lurralde arteko gobernantzarako mekanismoak

Gobernu autonomikoen barruan eta lurralde eremuan tokiko administrazioekin egindako aliantzak eta gizarte zibil antolatuekin, sektore pribatuarekin eta akademiarekin egindako baterako lana gobernantzaren elementu nagusiak dira, Agenda 2030 inplementatzeko. Autonomia erkidegoek, beren kudeaketaren barruan, bide eta mekanismo arautu eta arautu gabeak ezarri dituzte gehienbat beharrezko elkarriketa eta koordinazioa egiteko, eta hamasei kasu ere hauteman dira.

Gainera, kasu askotan, Agendaren eta GJHen gobernantza foroak ere badaude, eta horri gehitu behar zaio autonomia erkidegoak ere nabarmentzen direla GJHak eremu pribatuko erakundeen eta gizarte zibileki eta akademiako ordezkarien lankidetzarekin kokatzeagatik, bai eta herritar guztientzako parte hartze publikoko beste mekanismo batzuegatik ere.

Aurrekontu eta araudi lerrokatzea

Aurrekontu publikoak GJHein lerrokatzearen esparruan, ikusten da autonomia erkidegoek bultzada prozesu bati ekin diotela, aurreko aurrerapen txostenean azaldutakoari dagokionez. Oro har, hamabi gobernu autonomikok, 2020an sei izan ziren bitartean, beren aurrekontuak Agenda 2030era lerrokatzeko ariketak egin dituzte. Halaber, badira aurrekontuek GJHein duten lerrokatzea aztertzeko tresna metodologikoak dituzten erkidegoak, helburu bakoitzarekin aurrekontu programek egiten duten ekarpenari buruzko informazioa biltzen dutenak, edo proiektuak eta estrategiak Agenda 2030eko GJHein eta helburu globalekin lotzen hasi direnak, emaitzetara bideratutako aurrekontu metodologia ezartzeko aurretiazko urrats gisa.

Arau lerrokatzeari dagokionez, aurreko aurrerapen txostenean lau autonomia erkidegok eman zuten beren araudia GJHein lerrokatzeko ekimenen berri, baina oraingo honetan egiaztatu dugu prozesua beste autonomia erkidego batzuetan hasi dela, 11 autonomia gobernutara iristeraino. Alde horretatik, Kanarietako, Gaztela-Mantxako edo Murtziako Eskualdeko kasuak nabarmentzen dira; azken horrek gida metodologikoaren aldaketa sustatu du, Arauen gaineko Eraginaren Analisiaren Memoria (MAIN) egitean GJHetan eragina izan dezan.

BESTE ERAGILE BATZUEN EKARPENA

Toki erakundeekin ezinbesteko ekarpena, Agenda 2030en kokapenean

Tokiko gobernuek funtsezko eragileak dira, gure herrialdean aldaketaren eta eraldaketaren eragile direlako, eta Agenda 2030 betetzea lortzeko funtsezko eskumenak eta erantzukizunak dituztelako, batez ere gure herrialdeko lurraldeen oinarriko zerbitzu publikoak emateari eta sustapen sozioekonomikoari dagokienez. Hartara, Europako Udalerrien eta Eskualdeen Kontseiluak adierazten duenez, Garapen Jasangarriko Helburuen % 70 inguru tokiko mailan lortu behar dira.

Horregatik, Agenda 2030ek aurrera egiteko neurrien lurraldetasunean goitik beherako ikuspegiaren bidez, Garapen Jasangarriko Estrategiak berak toki nabarmena ematen die toki erakundeekin gure herrialdeko GJHen plangintzan eta gauzatzean.

Espainiako Udalerrien eta Probintzien Federazioa (FEMP) da Agenda 2030en inplementazioan tokiko gobernuek parte har dezaten bultzatzeko funtsezko eragileetako bat. Hain zuzen ere, aurrerapen nabarmenetako bat Agenda 2030erako Toki Erakundeekin Sarea pixkanaka zabaltzea izan da. Sare hori 2020ko urrian eratu zen, eta gaur egun 478 erakunde ditu atxikita, 26 milioi biztanle baino gehiago ordezkatzeko dituztenak.

Horri dagokionez, aipagarria da FEMPeekin lankidetzaren instituzionalerako guneak abian jarri izana eta sendotu izana, Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak eta FEMPe 2021eko otsailean sinatutako lankidetzaren hitzarmen markoak erakusten duenez, bai eta Agenda 2030erako Toki Erakundeekin Sarea indartzeko 2021eko azaroan bi alderdien artean sinatutako hitzarmen espezifikoak ere. Beste aurrerapen nabarmen bat izan da FEMPe 600.000 euroko dirulaguntza izenduna ematea 2022ko Estatuko Aurrekontu Orokorretan, Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak Agenda 2030erako Toki Erakundeekin Sarea indartzeko eta Agenda 2030en kokapena bultzatzeko estrategiak eta planak garatzeko.

FEMPe egindako sare eta koordinazio ekintzez gain, udalak, probintziako aldundiak, kabildoak eta uhar-teetako kontseilariak ahalegin handiak egiten ari dira Agenda 2030 beren jardueraren eremuetan kokatzeko eta ezartzeko. Ildo horretan, aurrerapen handienetako bat izan da Estatuko Idazkaritzak Agenda 2030erako deialdia egin zuela 2022ko abuztuan, norgehiagoka erregimeneko dirulaguntzetarako, toki erakundeekin Agenda 2030 sustatzeko ekintzetarako.

Hala eta guztiz ere, sare lana sustatzea eta aliantzak bilatzea lortu da, tokiko garapen jasangarriko politikak bultzatzearen eta benetako erakunde arkitektura multiaktore eta maila anitzekoa egituratzearen.

Gizarte zibileko erakundeekin rolak

Agenda 2030en ezarritako helburuak betetzea lortzeko, ezinbestekoa da parte hartzea eta herritartasun modu berriak indartzea. Gizarte zibil antolatua aldaketa palanka bat da, eta, politika publikoen zikloan gizartearen parte hartzea eta sentibilizazioa eraldatzen eta katalizatzen duen eragileetatik, konponbide zehatz eta berritzaileak abian jartzen laguntzen du. Beraz, adostasunak lortzeko funtsezko pieza da 2030eko Garapen Jasangarriko Estrategia ezartzeari begira. Estrategia horrek proposatzen du GJHen aldeko gizarte erakunde, -plataforma eta -mugimenduekin ekimenak eta ekintzak babestu eta indartzeko jarduerak egitea.

Esparru horretan, Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak Garapen Jasangarriko Kontseilua indartzeko jarduerak bultzatu ditu, lankidetzarako gune pribilegiatu gisa eta gizarte zibilak parte hartzeko bide gisa, non lantaldeak eratu diren bere lan planaren lehentasunetan oinarrituta.

Bestalde, Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak dirulaguntzen lerro bat jarri du abian, plataformek, gizarte zibileko erakundeekin eta irabazi asmorik gabeko elkarteekin, gizarte ekonomia arloko erakundeekin, unibertsitateekin eta Garapen Jasangarriaren Helburuak betetzen laguntzen duten ikerketa erakunde publikoekin egindako proiektuak eta jarduerak finantzatzeko. 2021eko deialdian, 2030eko Garapen Jasangarriko Estrategian ezarritako erronketako batean edo batzuetan eragiten duten 58 proiektu finantzatzea lortu da; 2022rako, berriz, beste deialdi bat jarri da abian, 10 milioi euroko zuzkidurarekin, eta urteko azken hiruhilekoan ebatziko da.

Kulturaren rola, garapen jasangarrian

Kulturarako berariazko GJHrik ezarri ez bazen ere, zeharka ageri da hezkuntzari, hiri jasangarriak lortzeari, elikagaien segurtasunari, ingurumena babesteari, hazkunde ekonomiko jasangarriari edo gizarte inklusibo eta baketsuak indartzeari lotutako helburuetan. Horregatik, kultura Agenda 2030en iruditerian integratzea kultur garapenaren aldeko apustu irmoa da, baita gizarte bidezkoagoak eta demokratikoagoak lortzeko duen zereginaren aldekoa ere.

Esparru horretan, kultura sektoreak, bere adierazpen kanal ugarien bidez, funtsezko zeregina du Agenda 2030 zabaltzeko, eta, aldi berean, eragile garrantzitsua da kultura praktika jasangarria lortzeko.

Kultur sektoreak maila anitzeko ikuspegitik garapen jasangarriari buruzko narratibetan duen presentzia areagotzeko, Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak hainbat hitzarmen sinatu ditu 2021etik 2022ra Garapen Jasangarrirako Espainiako Sarearekin (REDS). Ildo horretan, lehen aurrerapenetako eta jarduketetako bat izan zen Kulturatik Garapen Jasangarrirako Estrategiari Laguntzen izenburua zuen eragile anitzeko lantegia antolatzea. Horri kulturari eta garapen jasangarriari buruzko IV. Jardunaldi publikoaren edizioa gehitu behar zaio. Jardunaldi horretan, *Guía para empezar con los ODS en la cultura* argitalpenaren aurkezpena egin zen. Azkenik, orobat aipatzekoa da Kulturak Borondatezko Azterketa Nazionalen garapen jasangarrian dituen eraginen ebidentziak aurkezteko gida metodologikoa egin dela.

Horregatik guztiagatik, Agenda 2030en inplementazioak, zalantzarik gabe, kultura sektorearen garrantzia eta haren gizarte balio izugarria azpimarratu behar ditu, ezagutzaren eta sormenaren bidez funtsezko tresna baita gizarte ekitatiboak, solidarioak eta erresilienteak lortzeko.

Enpresa sektorea, Agenda 2030en ezarpenean

2030erako Garapen Jasangarrirako Estrategiak, Nazio Batuen aginduekin bat etorritik, enpresek eta sektore pribatuak Agenda 2030 betetzea lortzeko duten funtsezko zeregina aitortzen du, eta enpresek GJHak betetzea lortzeko eta guztion onerako laguntzeko erantzukizuna izan dezaten lan egiteko borondatea erakusten du.

Espainiaren kasuan, enpresa sektorea pixkanaka ari da bere gain hartzen Agenda 2030, bere jardueran garapen jasangarria integratzeko gida gisa, Munduko Itunaren Espainiako Sareak 2018tik egindako kontsulten emaitzek erakusten dutenez. Azken kontsultak egiaztatu du Agenda 2030 pixkanaka ezagutzen doala, bai eta jasangarritasuna eta GJHak integratzeak lehiarako abantaila handiagoak dakartzala eta enpresaren emaitza ekonomikoetan eragin positiboa duela onartuz doala ere. Era berean, kontsultak erakusten du kontzientziario handiagoa dagoela jasangarritasunaren eta GJHen arloko interes taldeak gaitzeko eta prestatzeko beharri buruz, eta positiboki nabarmentzen da genero berdintasunari lotutako neurriak areagotu egin direla, lana eta lana bateragarri egiteko planen eta berdintasun planen bidez, eta baita ingurumenari, energia berriztagarriari eta emisioak neurtzeari buruzkoak ere.

Hala eta guztiz ere, Agenda 2030 betetzea lortzeko enpresek egiten duten ekarpena neurtu eta ebaluatu behar da. Horretarako, denbora muga duten helburu publiko eta kuantifikagarriak planteatu behar dira, eta jasangarritasuna modu eraginkorrean ezarri.

Agenda 2030erako Estatu Idazkaritzak ekimenak bultzatzen ditu, enpresek GJHak arian-arian sar ditzaitez beren enpresa praktikan, eta Garapen Jasangarriko Estrategian ezarritako lehentasunezko jarduerari erantzun diezaieten. Zehazki, eta 2021ean egindako dirulaguntzen deialdiaren ondorioz, hainbat proiektu finantzatu dira, hala nola enpresa sektoreari kontsulta egitea, enpresa sektoreak Agenda 2030ekin duen konpromisoa handitzeko lan ildoak identifikatzen laguntzeko. Berebat, gizarte ekonomian ekintzailtza proiektuak indartzeko eta sendotzeko proiektuak diruz lagundu dira.

